

TRUEDEM

Trust in European Democracies

**ZAUFANIE DO INSTYTUCJI KRAJOWYCH I
ORGANIZACJI MIĘDZYNARODOWYCH W POLSCE
(MATERIAŁY EDUKACYJNE)**

**Funded by
the European Union**

This project has received funding from the European Union's Horizon Europe research and innovation program under grant agreement No 101095237 (TRUEDEM).

A. Czym jest zaufanie polityczne i jak je budować?

Chociaż wszyscy jesteśmy indywidualnymi jednostkami, przez większość czasu żyjemy w różnego rodzaju grupach lub społecznościach: rodzinach, szkołach, grupach przyjaciół lub ludzi w naszym sąsiedztwie. Za każdym razem, gdy musimy zrobić coś w grupie lub z grupą, musimy podjąć wspólną decyzję. Jeśli chcesz zorganizować zawody sportowe lub zaplanować wycieczkę klasową, musisz porozmawiać z kolegami i zdecydować, jak to zrobić. Często zdarza się, że kilku kolegów zostanie poproszonych przez całą klasę o przedstawienie sprawy dyrektorowi szkoły, który następnie omówi ją z kilkoma innymi nauczycielami i rodzicami, a następnie spróbuje zaproponować rozwiązanie. Sposób podejmowania decyzji politycznych jest podobny.

W demokracji ludzie są zaangażowani w decydowanie o tym, jak funkcjonuje ich społeczeństwo. Chociaż mogą bezpośrednio uczestniczyć w podejmowaniu decyzji - głosując w wyborach, w referendum lub np. dotychczas do debaty w ratuszu - często uczestnictwo oznacza wybór określonych przedstawicieli. Przedstawicielom tym ludzie powierzają podejmowanie decyzji w ich imieniu, a

decyzje te stają się prawem i polityką. Niemniej jednak w demokracji wybrani przedstawiciele nie tylko podejmują decyzje, ale działają w ramach gęstej sieci instytucji, które zapewniają ciągłość i poczucie sprawiedliwości. Instytucje te gwarantują również, że różne decyzje są podejmowane zgodnie z podstawowymi zasadami definiującymi społeczeństwo (na przykład z konstytucją). W tym kontekście oczywiste jest, że zaufanie zarówno do polityków (i urzędników państwowych) z jednej strony, jak i instytucji politycznych z drugiej strony, jest najważniejsze.

Zaufanie polityczne odnosi się głównie do sposobu, w jaki oceniamy instytucje polityczne i obejmuje takie atrybuty jak "wiarygodność, uczciwość, kompetencje, przejrzystość [i] otwartość na konkurencyjne poglądy" (Zmerli 2014, 4887). Ocena tych instytucji - a zasadniczo zaufanie lub nieufność wobec nich - zależy od zaufania do ludzi, którzy w pewnych momentach wypełniają te instytucje, a także od zaufania do samego systemu politycznego jako całości (tj. demokracji) (Zmerli 2014).

Kiedy mówimy o zaufaniu politycznym, najczęściej odnosimy się do zaufania do instytucji politycznych. Instytucje te obejmują parlament, rząd, system sądowniczy, ratusz lub partie polityczne, a także bardziej abstrakcyjne rodzaje instytucji, które są ucieleśnieniem szerokich zasad politycznych, społecznych i gospodarczych, takich jak konstytucja.

Teraz, gdy zgodziliśmy się, że zaufanie polityczne jest ważne w demokracji, zobaczmy, jak powstaje. Zaufanie polityczne zdobywa się w wyniku podobnych procesów związanych z budowaniem zaufania do innych ludzi. Jak decydujesz, że ufasz danej osobie? Cóż, ufasz

komuś, ponieważ znasz go od dawna lub dlatego, że w tym czasie nie próbował cię w żaden sposób skrzywdzić lub rozczarować, lub dlatego, że jest wiarygodny. Z tego samego powodu ufasz wybranym członkom parlamentu, ponieważ zawsze starali się reagować na twoje potrzeby i starali się pomagać w rozwiązywaniu problemów zgłaszanych im przez twoją społeczność. Przechodząc od polityków do instytucji, ufasz instytucjom politycznym, ponieważ wiesz, jak funkcjonują, i możesz zaobserwować, że generalnie starają się działać w twoim najlepszym interesie. Ufasz instytucjom politycznym, **gdy ich decyzje są sprawiedliwe, gdy ich polityka jest dobrze udokumentowana, gdy sposób, w jaki funkcjonują, jest przejrzysty i gdy, w razie potrzeby, są w stanie i chcą się zmienić.**

Generalnie uczymy się ufać aktorom politycznym i instytucjom politycznym na podstawie tego, jak dobrze sobie radzą. Można również zaufać pewnym instytucjom, ponieważ historycznie korzystały one z zaufania ludzi, a ty, jako młody dorosły, słyszysz o tym w domu, w szkole, wśród przyjaciół. Innymi słowy, **zaufanie można budować poprzez reputację.**

Chociaż zaufanie jest pojęciem ogólnym, a beneficjentem czyjegoś zaufania może być inna osoba, grupa osób lub instytucja, to podtypy zaufania są nieco inne. Zaufanie do innych ludzi określa się mianem **zaufania społecznego**. Badania pokazują, że społeczeństwa, w których istnieje wysokie zaufanie do innych ludzi, przejawiają również znaczne zaufanie polityczne (Zmerli i Newton 2008). Zaufanie do sposobu funkcjonowania i podejmowania decyzji w dowolnym systemie politycznym dzieli się na dwie kategorie. Po pierwsze, istnieje zaufanie do samego systemu, jego głównych instytucji

(parlamentu, rządu, partii politycznych itp.), które niekoniecznie zależy od tego, kto sprawuje urząd w danym momencie. Ten rodzaj zaufania jest powszechnie kojarzony z tak zwanym wsparciem **rozproszonym** (Easton 1975): ufasz, że sam system działa dobrze, jest sprawiedliwy i zapewnia ciągłość. Po drugie, istnieje zaufanie do wybranych przedstawicieli lub osób pracujących w systemie w określonym momencie, tak zwane konkretne **wsparcie** (Easton 1975). Rozproszone wsparcie i konkretne wsparcie są ze sobą powiązane, ale nie są dokładnie tym samym.

Przedmiot zaufania politycznego - tj. jakiego rodzaju instytucjom ufamy - może się różnić w zależności od tego, do jakiego rodzaju instytucji się odnosimy. Ogólnie rzecz biorąc, odnosimy się do lokalnych (tj. Urzędu Miasta lub Gminy) i krajowych (tj. Parlamentu) instytucji politycznych, ponieważ ich funkcjonowanie ma bezpośredni wpływ na nasze życie. Niemniej jednak odnosimy się **również do instytucji międzynarodowych, ponieważ one również mogą wpływać na nasze prawa i obowiązki**. Na przykład Organizacja Narodów Zjednoczonych jest organizacją międzynarodową obejmującą większość krajów na świecie, która intensywnie pracuje nad definiowaniem praw człowieka na całym świecie. Innym przykładem jest Unia Europejska. Na nasze życie wpływają nie tylko lokalne i krajowe instytucje polityczne, ale także decyzje Komisji Europejskiej i różnych innych instytucji na szczeblu europejskim. Dlatego warto myśleć o

zaufaniu politycznym jako o procesie oceny wyników różnych instytucji, od lokalnych, przez krajowe, po międzynarodowe.

Chociaż zaufanie polityczne jest ważne w każdym systemie, staje się ono kluczowe w demokracji. Dzieje się tak, ponieważ demokracje działają tylko wtedy, gdy ludzie angażują się w politykę, minimalnie poprzez głosowanie lub poprzez bardziej znaczące sposoby (takie jak protesty, kampanie, wpływanie na program polityczny itp.) **Jeśli ludzie nie ufają instytucjom demokratycznym, nie będą w nich uczestniczyć. Jeśli ludzie stają się apatyczni, system traci legitymację.**

Wreszcie, chociaż wiemy już, że istnieją różne rodzaje zaufania, warto zauważyć, że w prawdziwym życiu sposób, w jaki ufamy naszym rówieśnikom lub innym ludziom, lub niektórym instytucjom w naszym systemie politycznym, a nawet ogólnie demokracji, są ze sobą powiązane. W związku z tym sposób, to w jaki budujemy zaufanie polityczne, zależy nie tylko od wyników instytucji politycznych, ale także od ogólnego klimatu zaufania istniejącego w danej społeczności.

B. Zaufanie do krajowych instytucji politycznych i organizacji międzynarodowych

Polska jest jednolitą republiką parlamentarną. Instytucje państwa są zaprojektowane zgodnie z zasadą podziału władzy i powinny funkcjonować w oparciu o zasady określone w *Konstytucji RP* (przyjętej w 1997 r., ostatnio znowelizowanej w 2009 r.). Powinny one również funkcjonować w zgodzie z wartościami, zasadami i zobowiązaniami wynikającymi z członkostwa w Unii Europejskiej (UE) i Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), a także z umów międzynarodowych, których Polska jest jedną ze stron.

W pierwszej części tego opracowania przedstawimy zaufanie do głównych instytucji państwa polskiego - prezydentury, rządu, parlamentu, partii politycznych i systemu sądownictwa. Następnie pokażemy, jak Polacy ufają Unii Europejskiej i dwóm z jej najbardziej znanych instytucji - Parlamentowi Europejskiemu i Komisji Europejskiej. W ostatniej części zwrócimy uwagę na zaufanie, jakim polscy respondenci darzą ONZ.

B.1 Prezydencja

Prezydent jest głową państwa. Chociaż Prezydent jest osobą fizyczną, **reprezentuje i kieruje** instytucją Prezydencji Republiki.

Prezydent jest wybierany bezpośrednio na 5-letnią kadencję i zapewnia ochronę suwerenności i bezpieczeństwa państwa, a także przestrzeganie konstytucji. Wybory odbywają się bezwzględną większością głosów, w razie potrzeby w dwóch turach. Po wyborze prezydent jest zobowiązany do reprezentowania państwa polskiego i ludności, a nie

interesów okręgów wyborczych lub partii politycznej, która go nominowała.

Oto kilka innych godnych uwagi funkcji prezydenta:

- reprezentowanie państwa polskiego na arenie międzynarodowej
- ratyfikowanie umów i wyznaczanie przedstawicieli Polski w innych krajach lub w relacjach z organizacjami międzynarodowymi (dyplomaci)
- współpraca z premierem i ministrem spraw zagranicznych w tworzeniu polityki zagranicznej
- dowodzenie siłami zbrojnymi
- podpisywanie ustaw uchwalonych przez parlament, może je wetować (weto może być obalone większością 3/5 głosów w Sejmie) lub pytać o ich zgodność z przepisami konstytucyjnymi (w Trybunale Konstytucyjnym)
- nadawanie orderów i odznaczeń
- nominowanie profesorów i sędziów oraz przyznawanie stopni wojskowych
- powoływanie i mianowanie Prezesa Rady Ministrów i Rady Ministrów
- zwoływanie Rady Gabinetowej (utworzonej przez Radę Ministrów pod przewodnictwem Prezydenta) w określonych przypadkach; decyzje nie są prawnie wiążące, ale mają znaczenie polityczne
- nadawanie obywatelstwa polskiego (lub potwierdzenie rezygnacji z niego)
- wydawanie aktów urzędowych (istnieją dwie kategorie: te, które wymagają kontrasygnaty premiera i te, które jej nie wymagają)
- możliwość skorzystania z prawa do ułaskawienia (nie dotyczy osób skazanych przez Trybunał Stanu)

Zaufanie do instytucji prezydencji w dużym stopniu zależy od wyników każdego prezydenta, ale także od relacji między prezydencją a innymi głównymi instytucjami państwa.

B.2 Rząd

Rząd sprawuje **władzę wykonawczą**. Oznacza to, że jest odpowiedzialny za wykonywanie prawa i wdrażanie polityki.

Zwykle termin rząd odnosi się do wszystkich organów centralnej administracji państwa (np. ministerstw, agencji krajowych), zatrudnionych w nich urzędników służby cywilnej oraz gabinetu, który kieruje tą administracją. Premier i ministrowie tworzą **gabinet**, który jest główną instytucją odpowiedzialną za ogólną koordynację i zarządzanie administracją centralną na całym terytorium państwa. **Uwaga!** Ludzie mogą używać terminu rząd w odniesieniu tylko do gabinetu.

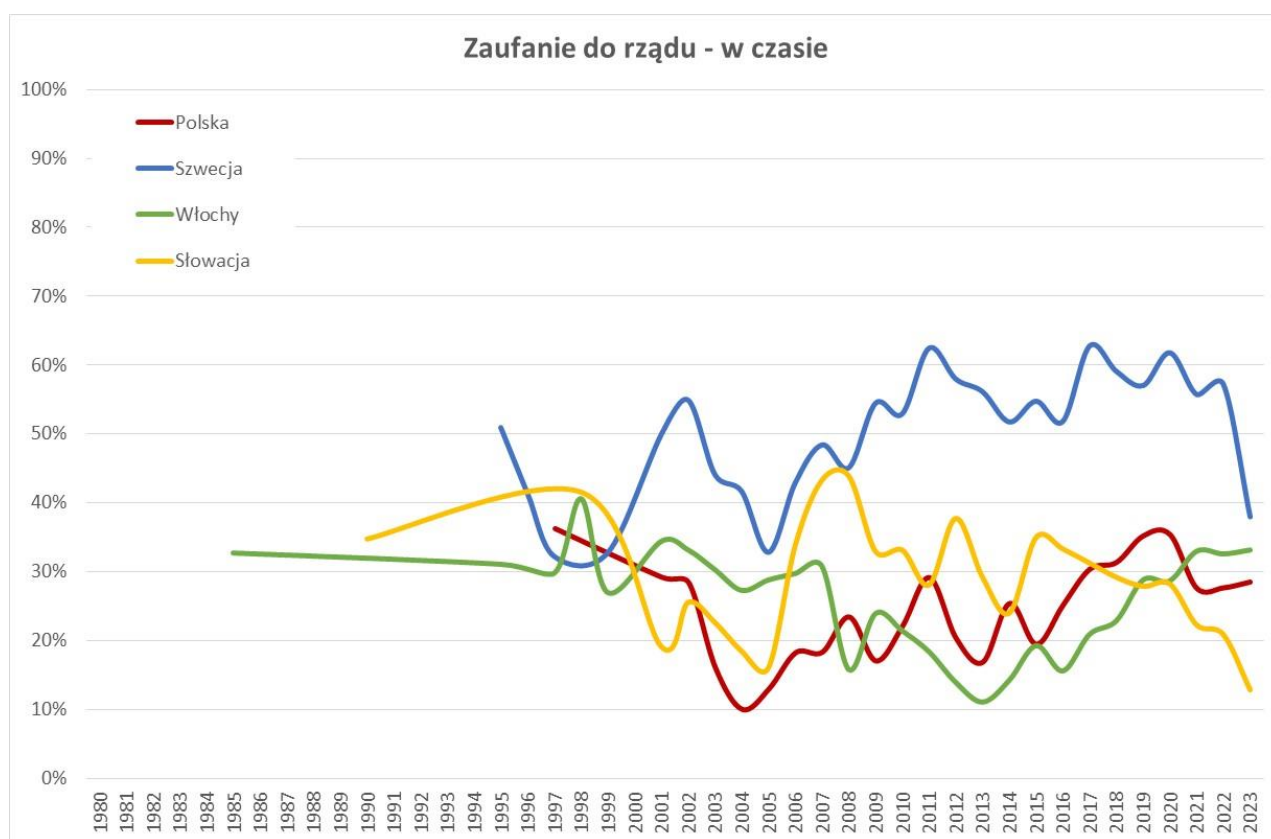

Wybór premiera i skład gabinetu są wynikiem negocjacji politycznych w parlamencie po wyborach lub rozwiązaniu poprzedniego gabinetu. Oznacza to, że w skład gabinetu mogą wchodzić przedstawiciele jednej lub kilku partii. W pierwszym przypadku, jeśli partia nie jest tą, która posiada większość parlamentarną,

powstały gabinet jest często nazywany **rządem mniejszościowym**. Jeśli w gabinecie reprezentowanych jest więcej partii, często nazywany jest on rządem **koalicyjnym**.

Władza wykonawcza jest reprezentowana przez Radę Ministrów, która składa się z premiera, wicepremierów i innych ministrów. Premier jest nominowany przez Prezydenta Republiki, ale jego wybór jest ograniczony przez większość miejsc w Sejmie. Następnie premier tworzy gabinet, który musi zostać zatwierdzony przez prezydenta. Prezydent nie może jednak wybrać innego składu gabinetu niż ten zaproponowany przez premiera. Po uzgodnieniu, premier i proponowani przez niego członkowie gabinetu są oficjalnie mianowani przez Prezydenta RP, ale są odpowiedzialni przed parlamentem.

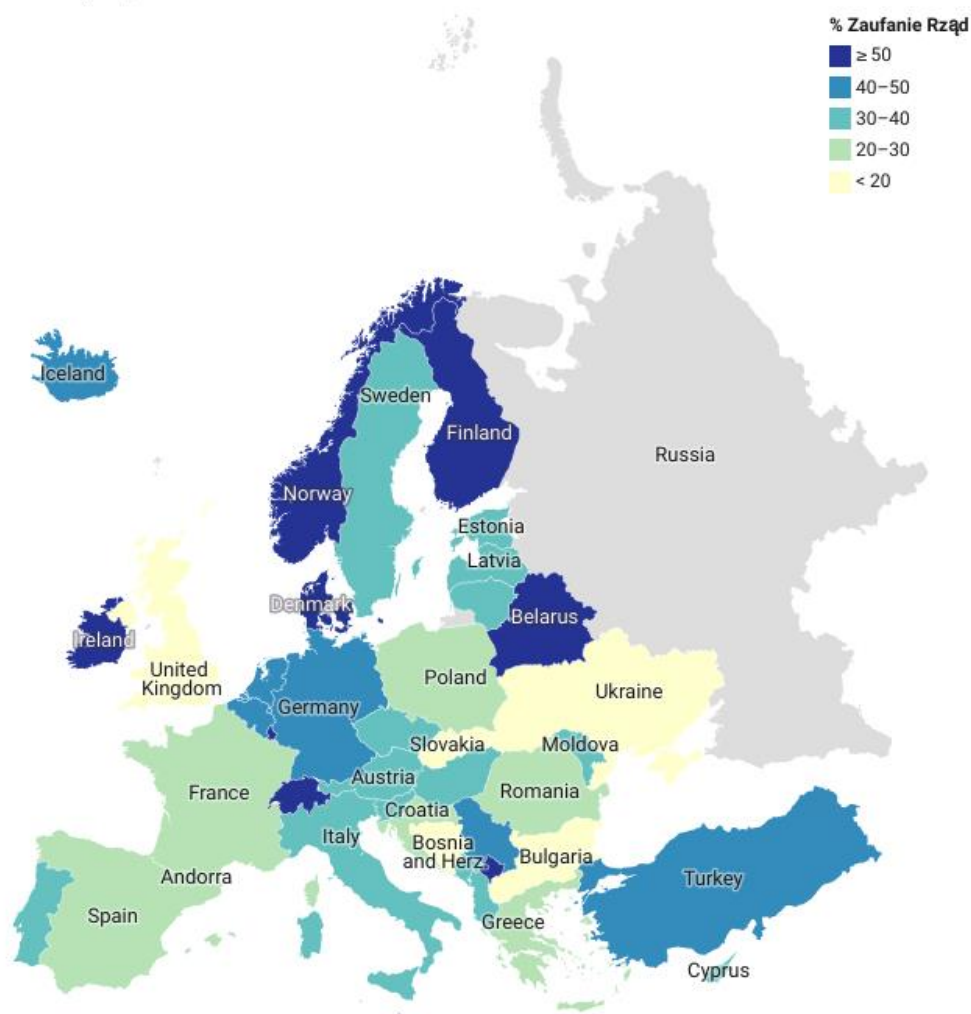
Poniższy wykres przedstawia ewolucję zaufania do rządu w latach 1995-2023 dla Polski, wraz z trzema innymi krajami, które przedstawiono dla porównania. Czerwona linia, wskazująca odsetek osób, które zadeklarowały zaufanie do rządu, pokazuje znaczny spadek tegoż zaufania od 1997 do 2004 roku, a następnie, po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, powolny jego wzrost, tak, aby do 2023 roku zaufanie do rządu osiągnęło poziom 30%. Pokazuje to, że w przedstawionym okresie większość Polaków zdecydowała się **nie ufać** rządowi.

Porównując Polskę z innymi krajami przedstawionymi na wykresie, ewolucja zaufania do rządu w Polsce wydaje się różnić od tej obserwowanej w innych krajach. Na przykład zaufanie do rządu wśród Włochów wykazuje znaczny spadek w latach 2007-2013, najprawdopodobniej w odpowiedzi na kryzys gospodarczy z lat 2008-2009, który miał silniejszy wpływ na Włochy niż na Polskę czy Szwecję. Słowacja, jeden z postkomunistycznych sąsiadów Polski, wykazuje raczej stały spadek zaufania od 2007 do 2023 roku, z pewnymi wahaniami, co wskazuje na znaczne rozczarowanie obywateli Słowacji swoim rządem.

Widzimy, że niektóre kraje mają podobne trajektorie zaufania do rządu, podczas gdy inne mają je rozbieżne. Interesującym zagadnieniem jest zatem próba zidentyfikowania przyczyn różnic i podobieństw. Czy istnieją wspólne czynniki, które mogą działać we wszystkich krajach i wpływać na poziom zaufania do rządu? A może właściwą odpowiedzią może być to, że wydarzenia, które mają miejsce w danym kraju, wpływają na poziom zaufania do rządu w tym kraju, bez wpływu na poziom zaufania w innych krajach? Może to być interesująca dyskusja grupowa, którą można przeprowadzić w klasie, w grupach uczniów czy studentów.

Zaufanie do rządu, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

Mapa Europy pokazuje poziom zaufania do rządu w poszczególnych krajach w 2023 roku. Kolory interpretowane są w następujący sposób: kraje o jasnożółtym kolorze mają najniższy poziom zaufania do rządu w Europie, mniej niż 20% ich obywateli ma zaufanie do rządu. Grupa ta obejmuje Bułgarię, Słowację, Bośnię i Hercegowinę oraz Ukrainę. Kraje o ciemniejszych kolorach mają więcej obywateli, którzy ufają rządowi, w niektórych przypadkach (kraje ciemnoniebieskie) odsetek ten przekracza próg 50%. Ogólnie rzecz biorąc, w 2023 r. Polacy mieli poziom zaufania do rządu poniżej średniej wśród krajów europejskich: nie tak niski jak poziom zarejestrowany w Bułgarii czy na Słowacji, nie tak wysoki jak poziom obserwowany w Irlandii: 28,5% Polaków zadeklarowało w 2023 r., że ma zaufanie do polskiego rządu.

B.3 Parlament

Parlament sprawuje **władzę ustawodawczą**. Główną rolą parlamentu w systemie demokratycznym jest tworzenie i modyfikowanie prawa. Parlament ma również uprawnienia, takie jak głosowanie nad budżetem państwa i zatwierdzanie najważniejszych umów międzynarodowych, których kraj zamierza być częścią.

Polska ma dwuizbowy parlament, składający się z Sejmu i Senatu. Członkowie obu izb są wybierani w wyborach bezpośrednich na 4 lata, Sejm w okręgach wielomandatowych (proporcjonalnych), a Senat w okręgach jednomandatowych (większościowych). Sejm dysponuje 460 mandatami, a Senat 100. Sejm, jako niższa izba parlamentu, ma władzę ustawodawczą i nadzoruje rząd, podczas gdy Senat ma bardziej ograniczone uprawnienia, wynikające z inicjowania ustawodawstwa lub poprawiania ustaw uchwalonych przez Sejm.

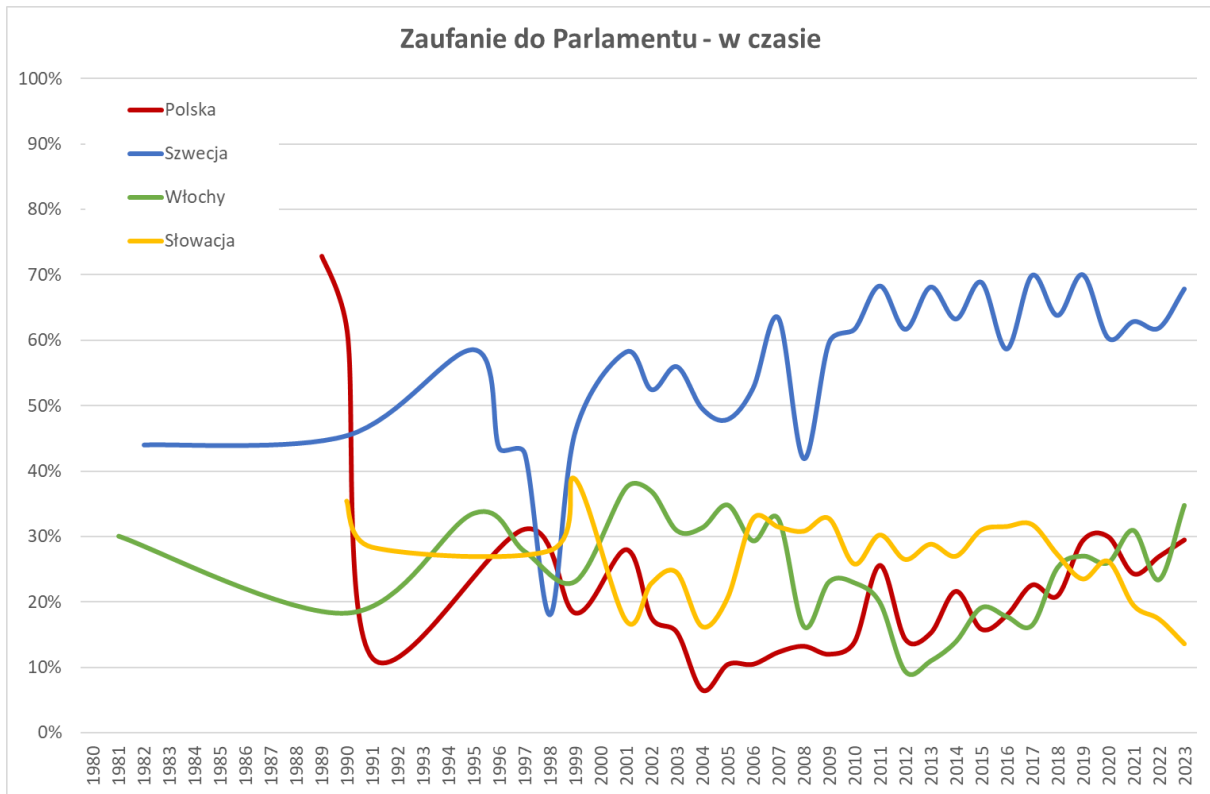

Po wyborze posłowie powinni reprezentować interesy całego społeczeństwa i państwa polskiego, a nie tylko interesy swojego okręgu wyborczego, elektoratu czy partii, z której list startowali w wyborach.

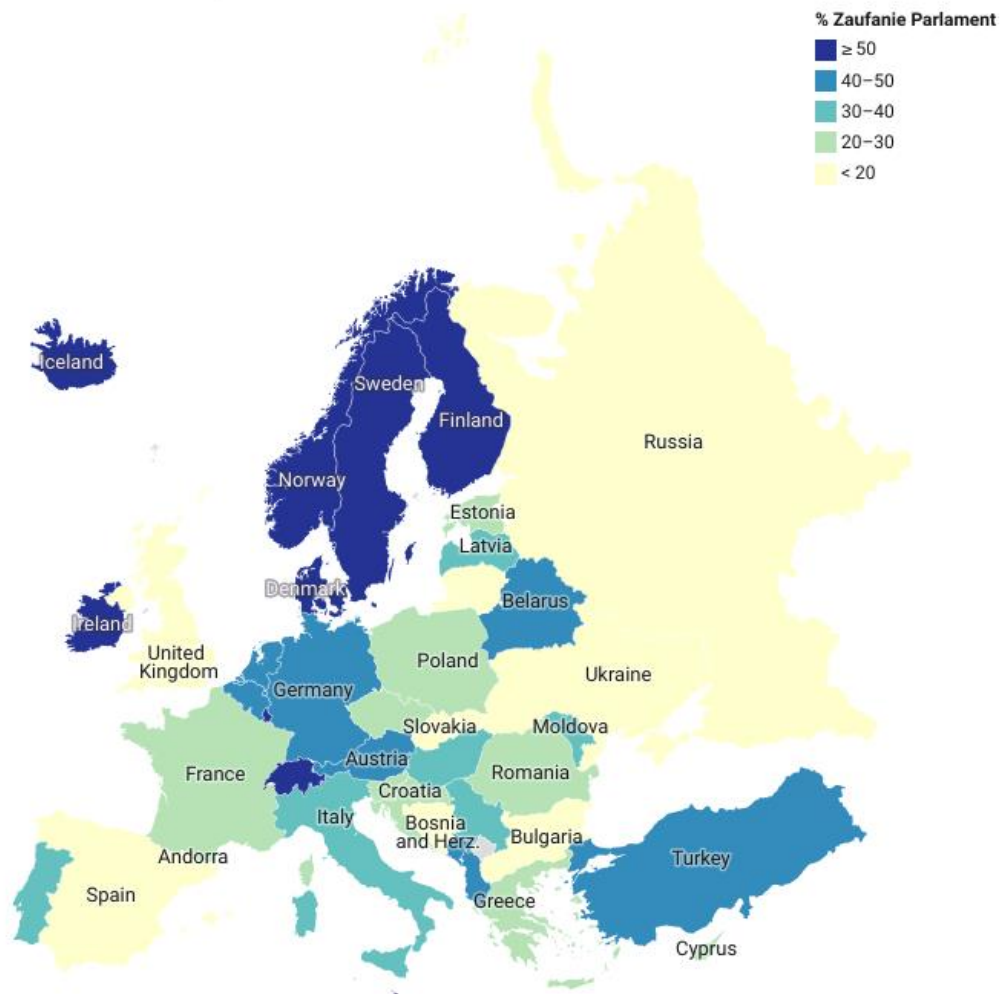
ożemy oczekiwać, że ludzie ufają Parlamentowi bardziej, gdy czują, że są reprezentowani. Na poziom zaufania do Parlamentu mogą wpływać działania poszczególnych posłów, ale także informacje, które obywatele otrzymują na temat

togo, co ogólnie robi Parlament oraz poziom dostępu, jaki obywatele mają do swoich wybranych przedstawicieli i do instytucji. W tym kontekście przejrzystość i odpowiedzialność działalności parlamentarnej stają się kluczowe.

Ewolucja zaufania do parlamentu od początku lat 90. do chwili obecnej wygląda dość podobnie do tego, co widzieliśmy w przypadku zaufania do rządu. Czerwona linia, wskazująca odsetek Polaków, którzy ufają parlamentowi, rozpoczęła się od bardzo wysokiego poziomu, 70%, odpowiadającego pierwszemu postkomunistycznemu parlamentowi. Wkrótce potem, gdy koszty transformacji postkomunistycznej zaczęły być odczuwalne przez społeczeństwo, poziom zaufania spadł do zaledwie 10%, a następnie wzrósł i ponownie spadł do 10% w 2004 roku. Po przystąpieniu Polski do UE poziom zaufania do parlamentu powoli wzrósł do poziomu 30%. To zrozumiałe, że zaufanie do rządu i zaufanie do parlamentu są ze sobą powiązane. Premier jest zwykle liderem największej partii w parlamencie i nie może skutecznie rządzić bez wsparcia parlamentu. Porównanie z innymi krajami na wykresie pokazuje, że Polacy generalnie mają mniejsze zaufanie do parlamentu niż obywatele innych krajów. Należy podkreślić, że osoby badające zaufanie instytucjonalne uważają, że zbyt duże zaufanie do instytucji państwa może być równie niekorzystne, jak brak wystarczającego zaufania - w demokracjach oczekuje się, że obywatele będą informować o działaniach instytucji, oceniać je i dopiero wtedy decydować, czy zasługują na zaufanie, czy nie.

Zaufanie do Parlamentu, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.4 Partie polityczne

Polska ma **system wielopartyjny**, co oznacza, że wiele partii uczestniczy w wyborach i prowadzi działalność polityczną poza okresem wyborów. Istnieje kilka rodzajów **regularnych wyborów**, które mogą być organizowane w kraju: prezydenckie, parlamentarne, europejskie i lokalne.

Wybory prezydenckie organizowane są w celu wyłonienia Prezydenta RP na okres 5 lat, w **wyborach powszechnych, bezpośrednich, tajnych i wolnych**. Kandydat na prezydenta musi mieć **ukończone 35 lat** w dniu wyborów, być obywatelem Polski i mieć poparcie co najmniej 100 000 osób uprawnionych do głosowania. Wybory wygrywa kandydat z bezwzględną większością głosów w pierwszej turze; jeśli nie ma takiej większości, organizowana jest druga tura z dwoma kandydatami z największą liczbą głosów. Wówczas wygrywa ten, który uzyskał najwięcej głosów. Stanowisko to może być sprawowane przez maksymalnie dwie kadencje.

Wybory parlamentarne odnoszą się do wyborów organizowanych w celu wyłonienia członków parlamentu na 4-letnią kadencję, w drodze **powszechnych, bezpośrednich, tajnych i wolnych wyborów**. Partie lub komitety niezależne proponują własne listy, a wyborcy wybierają kandydata z jednej listy lub niezależnego kandydata do każdej z dwóch izb, Sejmu i Senatu. Wybory do Sejmu odbywają się w systemie proporcjonalnym w wielomandatowych okręgach wyborczych. Próg wyborczy wynosi 5% dla pojedynczych partii i 8% dla koalicji. Wybory do Senatu odbywają się w systemie większościowym w 100 jednomandatowych okręgach wyborczych.

Wybory europejskie organizowane są co pięć lat we wszystkich krajach UE w celu wyłonienia członków Parlamentu Europejskiego (PE). W cyklu wyborczym 2024-2029 Polska ma przydzielone 53 miejsca w PE. Każdy pełnoletni obywatel UE może kandydować i głosować w wyborach do Parlamentu Europejskiego, a obywatele UE mieszkający w innym kraju UE mogą tam głosować i kandydować w wyborach. Oznacza to, że obywatele polscy mieszkający w innym kraju UE mogą kandydować i/lub głosować na kandydatów zgłoszonych na miejsca przyznane temu krajowi, a obywatele UE mieszkający w Polsce mogą kandydować i/lub głosować na kandydatów zgłoszonych na miejsca przyznane Polsce.

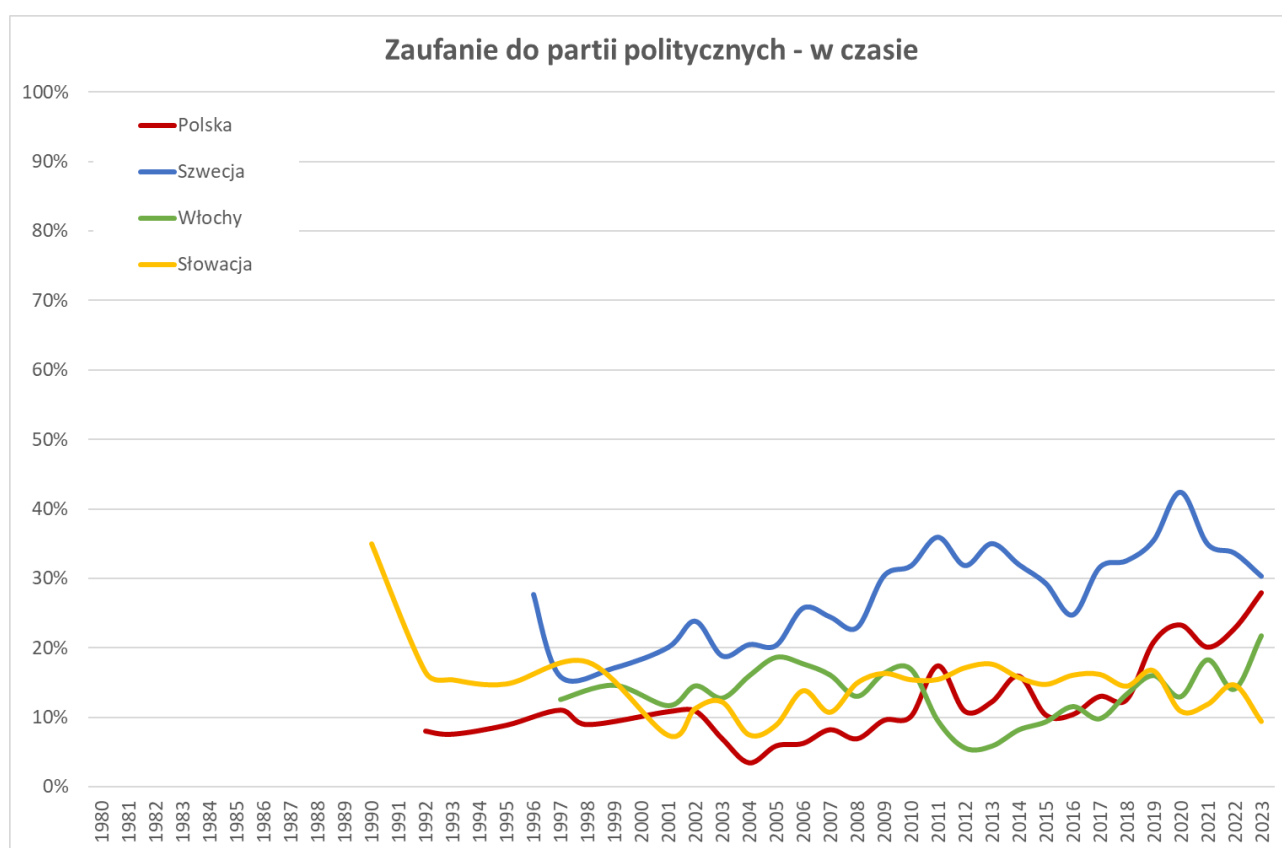
Wybory lokalne organizowane są co cztery lata w celu wyłonienia prezydentów, burmistrzów, wójtów i radnych na szczeblu gminnym i powiatowym. Zasady wyborów lokalnych są podobne do zasad wyborów parlamentarnych. Ponieważ władze lokalne są odpowiedzialne za organizację wyborów parlamentarnych i prezydenckich, wybory lokalne mogą być bardzo ważne dla partii politycznych, ponieważ wyniki, reputacja i wpływy polityczne lokalnych urzędników mogą zmobilizować lokalny elektorat do oddania głosów na korzyść określonych partii lub kandydatów na szczeblu krajowym.

Minimalny wiek uprawniający do głosowania we wszystkich wyborach wynosi 18 lat (tzw. czynne prawo wyborcze). Kandydaci ubiegający się o miejsce w Sejmie, w wyborach lokalnych lub do Parlamentu Europejskiego muszą mieć ukończone 21 lat w momencie wyborów.

Obecnie w Polsce istnieje wiele partii politycznych, ale rywalizacja toczy się zazwyczaj między dwoma ważnymi podmiotami, a mianowicie pomiędzy Partią Prawo i Sprawiedliwość (PiS) i Koalicją Obywatelską (KO). Inne partie parlamentarne to: Nowa Lewica (NL) oraz Konfederacja Wolność i Niezawistość (KWiN).

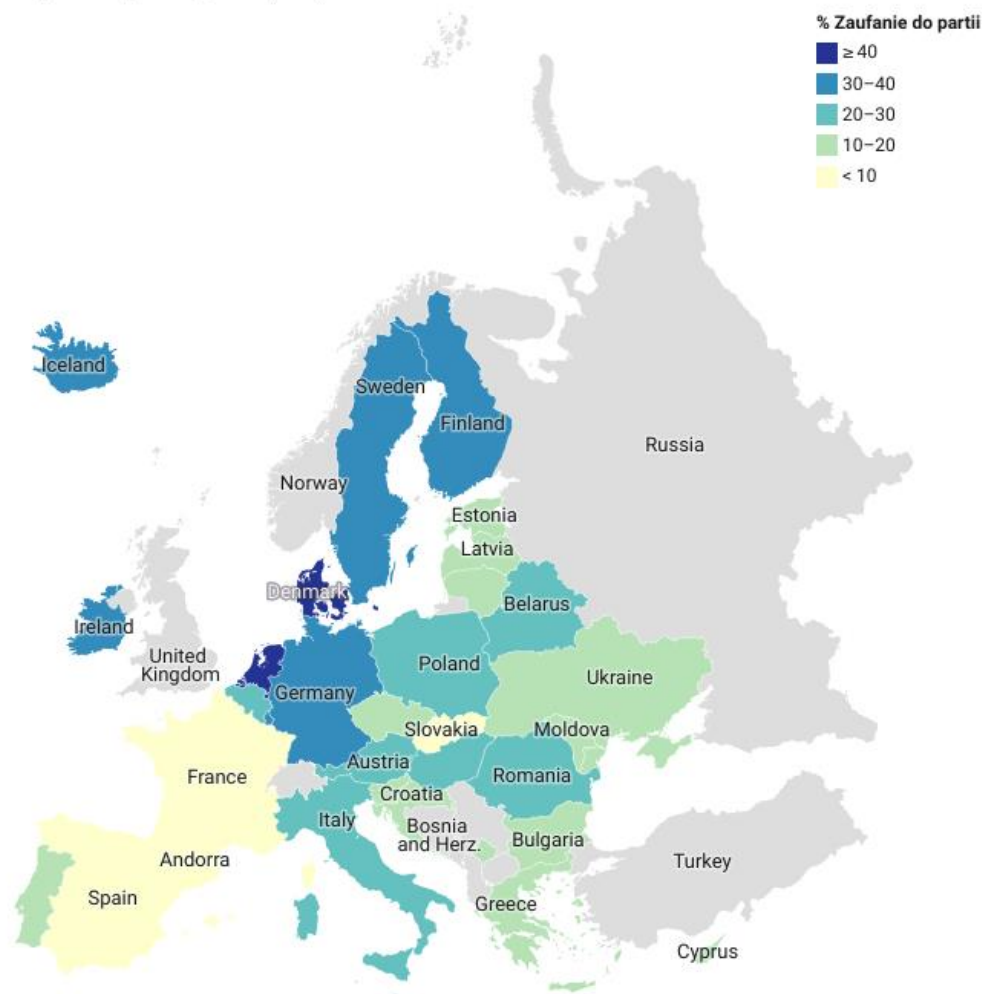
Istnienie wielu partii politycznych wyrażających różne poglądy ideologiczne jest niezbędne dla demokracji. Najbardziej znaczącą rolą partii politycznych jest wyłanianie kandydatów do rywalizacji w różnego rodzaju wyborach organizowanych w kraju. Zazwyczaj partie polityczne tworzone są przez ludzi, którzy podzielają i promują podobne poglądy polityczne lub cele polityczne. Z tej perspektywy różne partie polityczne mogą wyrażać różne punkty widzenia, które istnieją w społeczeństwie w kwestiach istotnych dla agendy publicznej. Nie wyklucza to istnienia lub wyboru niezależnych kandydatów lub partii, które nie mają dobrze zdefiniowanej ideologii lub celów politycznych.

Zapytani o zaufanie do partii politycznych, ludzie mogą mylić lub łączyć je z zaufaniem do konkretnej partii lub podobnych partii politycznych. Z tego powodu jego ocena może być czasami dość trudna. Jednocześnie dane zebrane w różnych krajach i różnych okresach często pokazują, że partie polityczne są ogólnie jedną z najmniej zaufanych instytucji politycznych. Dlatego też badając poziom zaufania do partii politycznych istotnym jest rozumienie tego, co określone poziomy mogą oznaczać w danym kontekście krajowym.

Zaufanie do partii politycznych jest niższe niż zaufanie do rządu czy parlamentu. Odsetek Polaków deklarujących zaufanie do partii politycznych powoli wzrasta z poniżej 10% na początku lat 90. do prawie 30% w 2023 roku. Obecnie zaufanie mieści się między 20%-30%, czyli jest o około połowę mniejsze niż w przypadku zaufania do władzy ustawodawczej i wykonawczej. Najwyższy poziom zaufania do partii politycznych mają Szwedzi, natomiast podobne poziomy odnotowano wśród Włochów i Słowaków.

Zaufanie do partii politycznych, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

Dane z 2023 r. przedstawione na mapie Europy pokazują, że pod względem zaufania do partii politycznych Polska znajduje się w grupie krajów o średnim poziomie zaufania, do której należą również takie kraje jak Węgry, Włochy czy Rumunia. W tym kontekście warto postawić następujące pytanie: Czy są jakieś inne grupy krajów, które wyróżniają się na tej mapie?

B.5 System sądownictwa

Podobnie jak wiele innych krajów europejskich, oprócz sądów okręgowych i centralnych, Polska posiada również organ konstytucyjny, który nosi nazwę Trybunał Konstytucyjny. Jest on odpowiedzialny za monitorowanie zgodności z konstytucją ustaw, dekretów i innych decyzji podejmowanych przez rząd. Składa się z 15 sędziów nominowanych przez Sejm (każdy sędzia musi uzyskać poparcie co najmniej 50 posłów) na nieodnawialną kadencję trwającą 9 lat. Sędziowie nie mogą należeć do partii politycznych i związków zawodowych i muszą zachować zasadę niezależności sądów i sędziów.

Sędziowie, dążąc do rozstrzygnięcia sprawy sądowej, biorą pod uwagę przede wszystkim przepisy Konstytucji i aktualnie obowiązującego **ustawodawstwa**. Jednakże, w celu zapewnienia spójności, muszą oni również wziąć pod uwagę wcześniejsze decyzje w podobnych sprawach (tj. **orzecznictwo**) lub **zasady prawa** wynikające z praktyki i/lub **prac naukowych** w dziedzinie nauk prawnych.

W krajach demokratycznych, takich jak Polska, sędziowie muszą - jak wszyscy obywatele - przestrzegać rządów prawa. Mówiąc prościej, oznacza to, że nikt nie stoi ponad prawem. Nie powinno to mieć miejsca tylko wtedy, gdy prawo jest egzekwowane, ale także wtedy, gdy jest ono projektowane; dlatego też wszyscy, którzy tworzą prawo, powinni również go przestrzegać i nie powinni przyznawać przywilejów, które stawiałyby ich

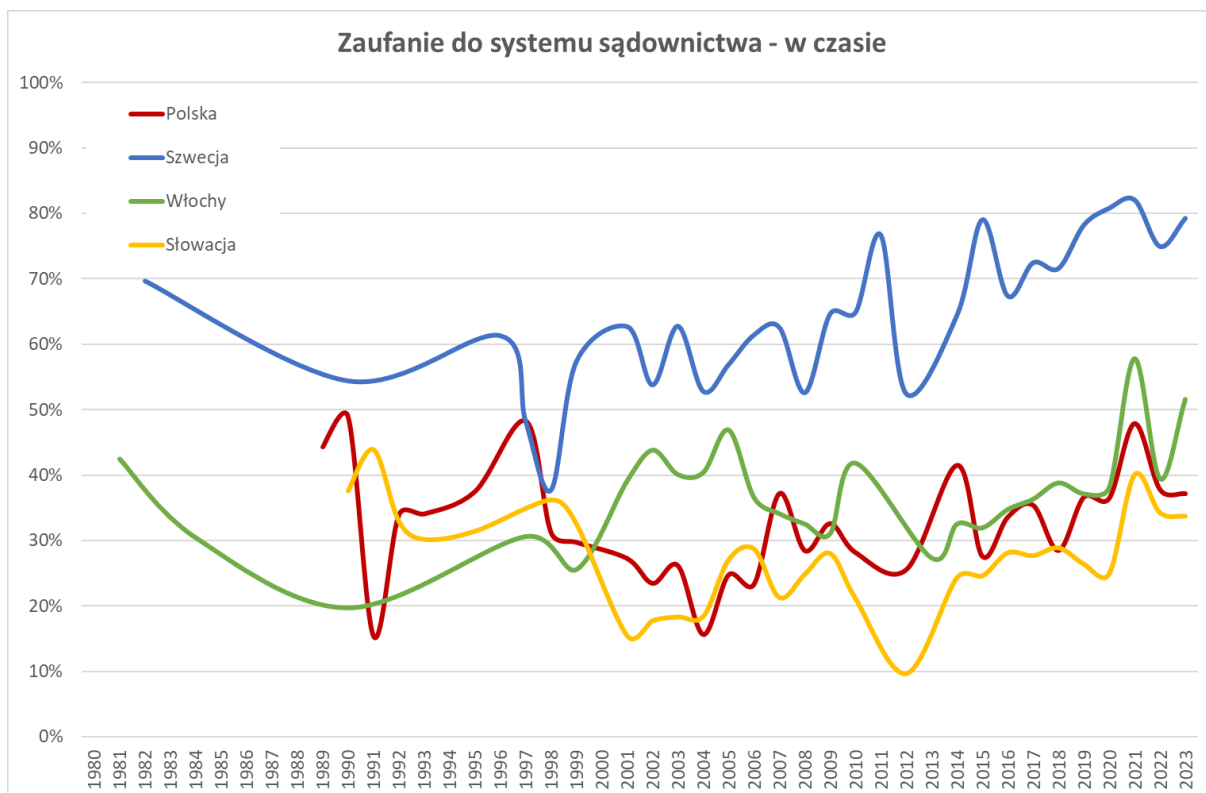
ponad nim. Instytucjonalnie, aby uniknąć potencjalnego konfliktu, dlatego ważna jest dbałość o to, aby w proces projektowania prawa, jego wdrażania oraz w jego interpretację i ocenę, w jaki sposób jest stosowane nie były zaangażowane te same osoby.

Jest to zasada **podziału władzy**, która jest niezbędna do zapewnienia **niezależności wymiaru sprawiedliwości**.

Podobnie jak inne demokracje, Polska jest również częścią większej sieci umów międzynarodowych, które stworzyły międzynarodowe normy i standardy mające wpływ również na poziom krajowy. Dwa najbardziej znaczące zestawy takich norm są związane odpowiednio z prawodawstwem UE i prawami człowieka.

Jako część Unii Europejskiej, Polska musi przestrzegać całego prawodawstwa UE. W związku z tym polscy sędziowie muszą również **stosować prawo UE**, gdy oceniają daną sprawę, jeśli takie normy UE istnieją w konkretnym obszarze podlegającym kontroli. Jeżeli norma unijna jest sprzeczna z normą krajową, pierwszeństwo ma ta pierwsza. Zasada **pierwszeństwa prawa unijnego** obowiązuje we wszystkich krajach UE i zapewnia spójność i funkcjonowanie Unii Europejskiej, a także równą ochronę wszystkich ludzi na terytorium każdego państwa członkowskiego UE, w tym Polski. Prawodawstwo UE jest zawsze tworzone przy bezpośrednim udziale rządów wszystkich państw członkowskich UE, Parlamentu Europejskiego, który składa się z bezpośrednio wybranych przedstawicieli obywateli każdego państwa członkowskiego UE, a także przy konsultacji ze wszystkimi głównymi interesariuszami społecznymi i gospodarczymi z każdego państwa członkowskiego UE.

Polscy sędziowie muszą również zawsze brać pod uwagę **prawa człowieka**, zwłaszcza jeśli odnoszą się one do zasad i orzecznictwa wynikającego z praktyki **Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC)**. Polska jest członkiem Rady Europy i jako taka jest sygnatariuszem *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*. Najwyższym organem interpretacyjnym tej konwencji jest Europejski Trybunał Praw Człowieka, organ sądowy Rady Europy. Jeśli polski obywatel uważa, że jego prawa człowieka zostały naruszone i wyczerpał wszystkie możliwe środki dochodzenia sprawiedliwości za pośrednictwem krajowego systemu sądownictwa w Polsce, może wnieść sprawę do ETPC. Jeśli ETPC orzeknie na korzyść skarżącego, Polska musi zastosować się do decyzji, a w niektórych przypadkach musi również zapłacić znaczne grzywny za każdy dzień opóźnienia w zastosowaniu decyzji.

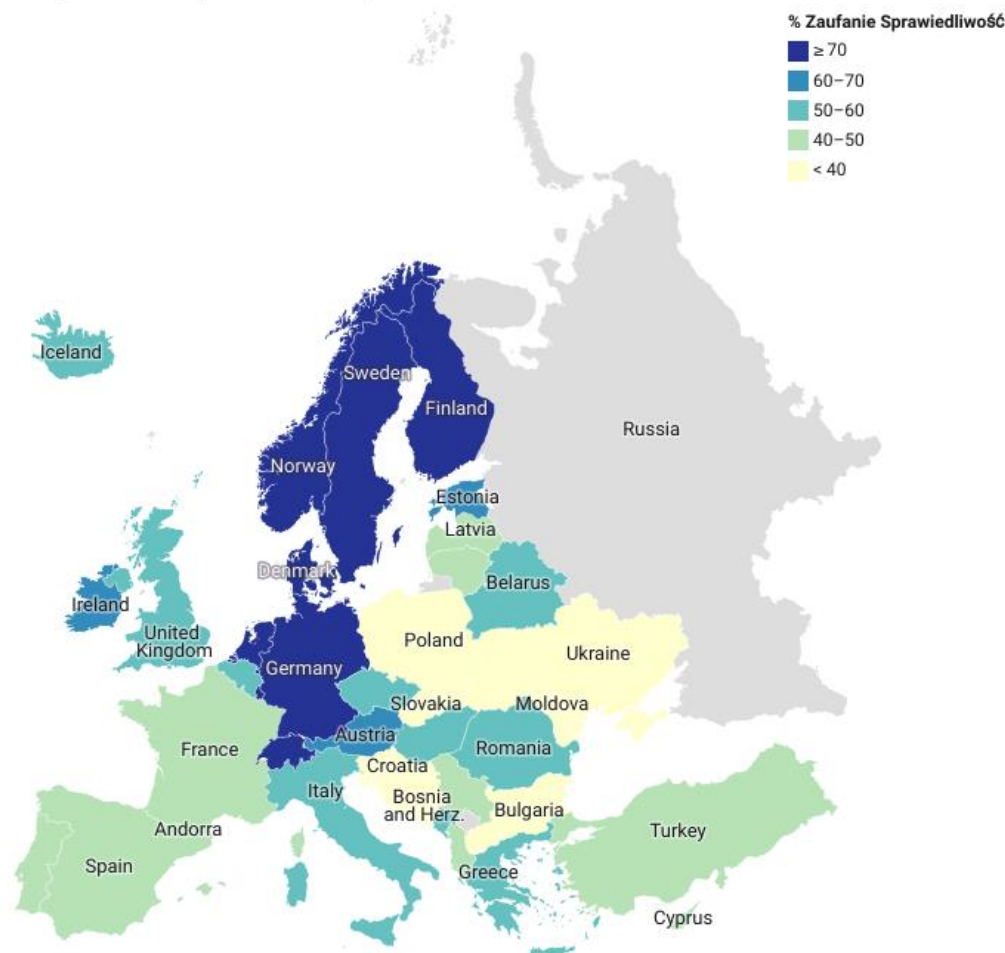

Kiedy ludzie wyrażają swoje zaufanie do polskiego systemu sądownictwa, niekoniecznie muszą wyrażać zadowolenie lub niezadowolenie z samego systemu lub prawników, ale często na ocenę tę wpływają bardzo osobiste doświadczenia związane zwykle z niesprawiedliwą sytuacją, w której sami się znaleźli i doświadczenia te nie muszą być w istotny sposób związane z funkcjonowaniem całego wymiaru sprawiedliwości. Oceny te mogą również wyrażać reakcje związane z szerszymi aspektami demokracji, takimi jak na przykład postrzegana niezależność wymiaru sprawiedliwości lub sposób stosowania zasady praworządności. Co nie mniej ważne, oceniając swoje zaufanie do polskiego systemu sądownictwa, różne osoby mogą mieć różny poziom wiedzy na jego temat lub na temat relacji polskiego systemu prawnego z prawem Unii Europejskiej lub z międzynarodowym systemem praw człowieka.

Zgodnie z danymi przedstawionymi na wykresie, Polacy mają umiarkowane zaufanie do wymiaru sprawiedliwości. Pomimo wahań, które występują w określonych odcinkach czasu, wzorzec zaufania zidentyfikowany dla innych instytucji krajowych jest podobny: niewielki spadek od 1989 do 2004 roku, a następnie niewielki wzrost do 2023 roku. Przy ocenie stanu demokracji poziom zaufania do wymiaru sprawiedliwości jest jednym z najważniejszych wskaźników. Zaufanie do rządu i parlamentu są również ważnymi wskaźnikami, ale na zaufanie do tych instytucji mogą wpływać nie tylko ich wyniki, ale także ideologia partii, które je kontrolują. Wiadomo, że ludzie oceniają tę samą instytucję, na przykład parlament, lepiej, jeśli parlament jest kontrolowany przez ich ulubioną partię polityczną, lub gorzej, jeśli ich ulubiona partia jest w opozycji.

Natomiast zaufanie do systemu sądownictwa jest mniej zależne od tego, kto sprawuje władzę, a kto jest w opozycji, i opiera się bardziej na ocenie tego, jak działa system sądownictwa. Z tej perspektywy dla demokracji korzystniej jest mieć wysoki poziom zaufania do systemu sądownictwa.

Zaufanie do systemu sądownictwa, 2023

Source: TRUEDEM - Created with Datawrapper

Najnowsze dane z 2023 r. plasują Polskę w grupie krajów o najniższym poziomie zaufania do wymiaru sprawiedliwości, obok takich krajów jak m.in. Ukraina, Bułgaria czy Słowacja. Do pewnego stopnia niski poziom zaufania można wytłumaczyć faktem, że system sądowniczy był w ostatnich latach w centrum walki politycznej między partiami rządzącymi a opozycyjnymi w Polsce.

B.6 Unia Europejska

Unia Europejska jest organizacją międzynarodową z unikalnym systemem zarządzania, a także otwartym projektem integracji politycznej i gospodarczej w Europie.

Początki Unii Europejskiej to połowa XX wieku, kiedy to sześć państw europejskich (tj. Belgia, Francja, Niemcy, Włochy, Luksemburg i Holandia) ustanowiło **początkowo trzy odrębne organizacje międzynarodowe**: Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (EWWiS), Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) i Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euratom). Ich początkową rolą było ułatwienie odbudowy gospodarczej i zmniejszenie ryzyka nowych konfrontacji militarnych po II wojnie światowej, przy jednoczesnym **(ponownym) budowaniu zaufania między państwami członkowskimi**. W tym celu założyciele wprowadzili w życie bardzo odważny jak na tamte czasy pomysł: zamiast postawy izolowania na arenie międzynarodowej tych, którzy przegrali wojnę, projekt połączył byłych rywali i stworzył **ponadnarodowy system zarządzania**, który pozwolił, aby zasoby i branże, które mogłyby ułatwić rozwój broni, były wspólnie nadzorowane i wykorzystywane przede wszystkim do rozwoju gospodarczego wszystkich członków.

Od samego początku wspomniane trzy organizacje miały wspólne cele, a wkrótce po ich utworzeniu także całą strukturę instytucjonalną. Początkowo struktura ta składała się tylko z czterech głównych organów - Komisji Europejskiej (KE), Parlamentu Europejskiego (PE), Rady Ministrów i Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ETS). Każdy z tych organów został zaprojektowany do pełnienia określonej funkcji - KE jest ponadnarodowym nadzorcą, który zapewnia poszanowanie

misji projektu i organizacji, które go tworzą; PE reprezentuje interesy obywateli państw członkowskich; Rada gromadzi przedstawicieli państw na szczeblu ministrów w dziedzinach istotnych dla zakresu EWWiS, EWG i Euratomu; a ETS zapewnia spójność prawną rozwoju instytucjonalnego i politycznego całego systemu.

W latach 60. ten wyjątkowy układ prawny i instytucjonalny trzech różnych organizacji międzynarodowych rozwijających wspólny ponadnarodowy system zarządzania zaczął być znany nieformalnie jako **Wspólnota Europejska**. W latach 80-tych i 90-tych XX wieku, gdy członkowie rozszerzyli i wzmocnili swoją współpracę polityczną również w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, a także w sprawach policyjnych i sądowych, projekt uległ dalszej reformie instytucjonalnej i przyjął oficjalnie swoją obecną nazwę - **Unia Europejska (UE)**. Mniej więcej w tym samym czasie, aby jeszcze bardziej ułatwić integrację gospodarczą, członkowie zaczęli harmonizować swoje polityki gospodarcze i ostatecznie większość z tych, którzy byli na to ekonomicznie przygotowani, przyjęła wspólną walutę - EURO. Ten trwający proces integracji gospodarczej jest znany jako Unia Gospodarcza i Walutowa (UGW), podczas gdy aspekty polityczne, polityczne i instytucjonalne są czasami określane zbiorczo jako unia polityczna. W 2009 r., w następstwie kolejnych reform instytucjonalnych niezbędnych ze względu na rosnącą złożoność tego systemu zarządzania, UE przekształciła się w **prawie odrębną organizację międzynarodową**.

Ponieważ współpraca między członkami okazała się sukcesem, inne kraje zainteresowały się przystąpieniem do tego projektu. Od momentu powstania Unii Europejskiej miało miejsce kilka rozszerzeń członkostwa (tj. fal **rozszerzenia**): w 1973 r. (Dania, Irlandia, Wielka Brytania), w 1981 r. (Grecja), 1986 r. (Portugalia, Hiszpania), w 1995 r. (Austria, Finlandia, Szwecja), w 2004 r. (Cypr, Czechy, Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Malta, Polska, Słowacja, Słowenia), w 2007 r. (Bułgaria, Rumunia) i w 2013 r. (Chorwacja). Obecnie, po wyjściu Wielkiej Brytanii z Unii w 2020 r., liczy ona **27 członków**, a dziewięć innych krajów (Albania, Bośnia i Hercegowina, Gruzja, Mołdawia, Czarnogóra, Macedonia Północna, Serbia, Turcja, Ukraina) kandyduje do przystąpienia.

Kryteria przystąpienia były początkowo ograniczone do niewielkiego zestawu technicznych wymogów gospodarczych i zgody politycznej jej członków. Jednak w latach dziewięćdziesiątych, gdy znaczna liczba krajów wykazała zainteresowanie przystąpieniem

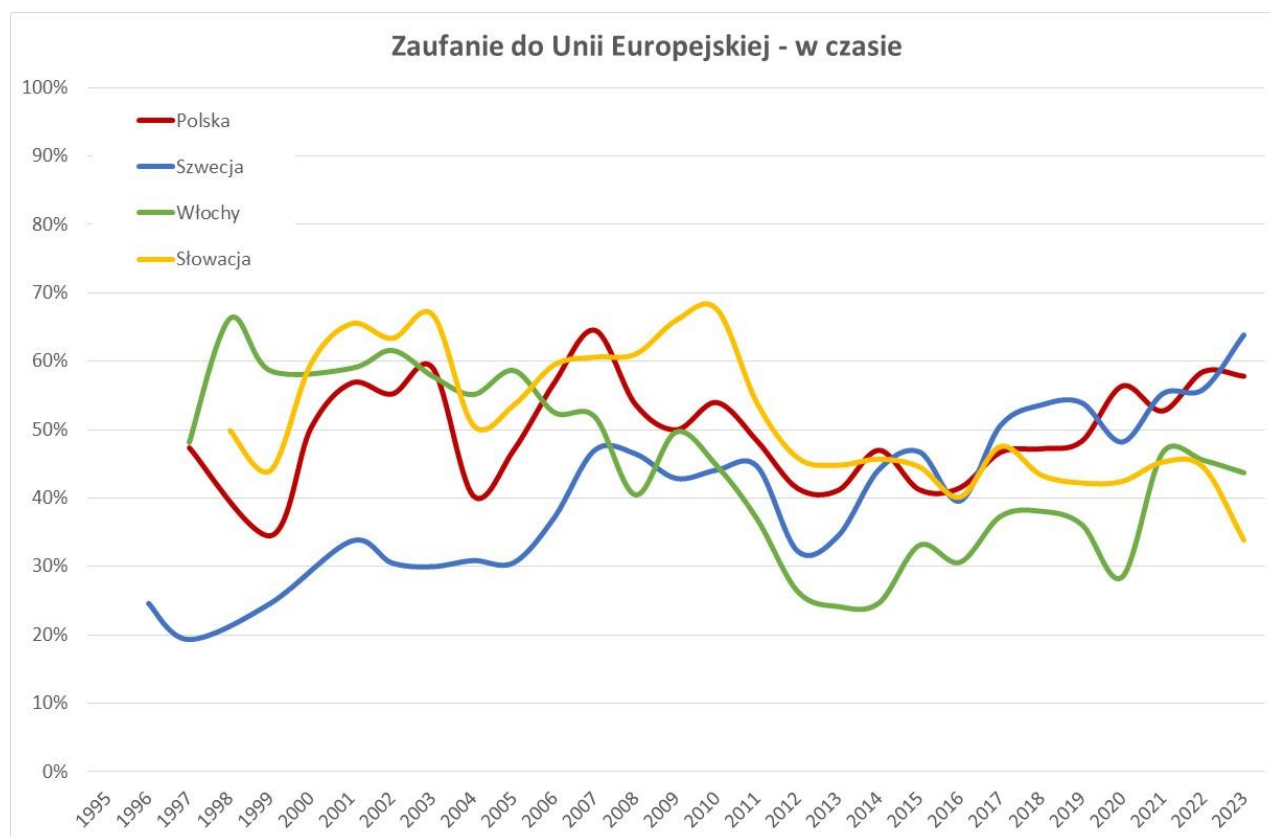
do porozumienia, a projekt stawał się coraz bardziej złożony, opracowano bardziej kompleksowy zestaw kryteriów, znanych jako kryteria kopenhaskie (od miejsca, w którym w 1993 r. odbyło się spotkanie przedstawicieli wysokiego szczebla, którzy ustanowili te zasady). Kryteria te można pogrupować w trzy kategorie - **kryteria polityczne** (tj. istnienie i stabilność instytucji gwarantujących demokrację, praworządność, prawa człowieka oraz poszanowanie i ochrona mniejszości); **kryteria ekonomiczne** (tj. funkcjonująca gospodarka rynkowa, która jest w stanie sprostać konkurencji i siłom rynkowym) oraz **kryteria techniczne** (tj. zdolność administracyjna i instytucjonalna do wdrożenia już istniejącego korpusu prawodawstwa UE i wypełnienia wszystkich wynikających z niego zobowiązań).

Kryteria te są głęboko związane z **wartościami i zasadami**, na których opiera się UE: demokracją, praworządnością, wolnością, równością, godnością ludzką, prawami człowieka, promowaniem pokoju, dobrobytem obywateli, solidarnością społeczną, ścisłym przestrzeganiem prawa międzynarodowego, a także postępowaniem naukowym i technicznym. Dodatkowe wartości i zasady pojawiły się wraz z identyfikacją nowych wyzwań. Przykładowo, obecnie jesteśmy bardziej świadomi naszego wpływu na środowisko i skomplikowanych relacji między środowiskiem, gospodarką i społeczeństwem. Z tego powodu w Unii Europejskiej dążymy do bardziej zrównoważonego rozwoju, który uwzględnia nie tylko wzrost gospodarczy, ale także kwestie społeczne i środowiskowe. Jednak wszystkie te wartości i zasady, a także wysiłki zmierzające do wprowadzenia ich w życie, mają wpływ nie tylko na prawie pół miliarda obywateli UE. Unia jest jedną z największych gospodarek i rynków na świecie, przyciągającą dużą liczbę partnerów handlowych. Jeśli chcą oni uzyskać dostęp do rynku UE, muszą przestrzegać unijnych norm i przepisów. UE jest również największym darczyńcą pomocy rozwojowej i humanitarnej na świecie i uzależnia wypłatę swoich funduszy rozwojowych od poszanowania przyjętych wartości i zasad. Podobnie, Unia ma obecnie najwyższe standardy na poziomie globalnym w zakresie ochrony danych osobowych i ochrony konsumentów. W związku z tym standardy te nie tylko mogą służyć jako model dla innych krajów, a tym samym wpływać na globalną agendę w tej sprawie, ale także muszą zostać przyjęte przez międzynarodowe firmy, które chcą działać w UE. Z tej perspektywy reputacja i zaufanie do Unii Europejskiej nie mogą być rozumiane jako ograniczone tylko do terytorium państw członkowskich UE lub instytucji UE.

Ze względu na różne umowy międzynarodowe, inne kraje również częściowo korzystają z systemu zarządzania i standardów UE. Szczególne znaczenie dla integracji gospodarczej kontynentu europejskiego ma **Europejski Obszar Gospodarczy (EOG)** - porozumienie między państwami członkowskimi UE z jednej strony, a Islandią, Liechtensteinem i Norwegią z drugiej. Wchodząc w życie w 1994 r., stworzyło ono większy jednolity rynek między członkami UE a trzema dodatkowymi krajami. Innymi słowy, podobnie jak w UE lub na rynku krajowym, ludzie, towary, usługi i kapitały przemieszczają się swobodnie na obszarze EOG. Na przykład zasady swobodnego przepływu osób gwarantują, że każdy obywatel dowolnego państwa członkowskiego UE lub EOG ma prawo do przemieszczania się, pobytu i pracy w dowolnym innym państwie członkowskim UE/EOG oraz do bycia traktowanym na równi z obywatelami tego państwa. Zapewnia to większe możliwości rozwoju dla osób ze wszystkich tych krajów, jednocześnie stymulując wzajemne uczenie się, współpracę i innowacje, a także umożliwiając na przykład bardziej elastyczne dostosowanie rynku pracy. Podobnie swoboda przepływu towarów oznacza zniesienie ceł między państwami członkowskimi EOG, co ostatecznie przekłada się na tańsze towary dla każdego z nas mieszkającego w UE lub na obszarze EOG.

Te cztery swobody przepływu - osób, towarów, usług i kapitału - nie powinny być mylone z **fizyczną swobodą przemieszczania się**. UE zawarła w swoich ramach prawnych porozumienie, które pozwala na zniesienie kontroli granicznych na wzajemnych granicach członków, a także wspólny system wizowy dla osób podróżujących za granicę. Terytoria wszystkich uczestniczących państw są łącznie znane jako **strefa Schengen** i przestrzeń ta obejmuje obecnie większość, ale nie wszystkich członków UE, oraz Islandię, Liechtenstein, Norwegię i Szwajcarię. Ze względu na położenie geograficzne z niektórymi członkami UE zawarto specjalne umowy, część członków posiada własny system wizowy, możliwy jest również swobodny dostęp do Andory, Monako, San Marino i Watykanu. Chociaż kontrole graniczne mogą zostać przywrócone w nagłych przypadkach, ogólną zasadą jest, że w strefie Schengen nie ma kontroli celnych. Chociaż wydaje się to korzystne przede wszystkim dla osób, które muszą podróżować, to jednak największy wpływ ma na całą UE. Na przykład eliminacja kontroli na granicach wewnętrznych pozwala zaoszczędzić miliardy godzin oczekiwania na ciężarówki przewożące towary, ułatwiając w ten sposób większą wymianę gospodarczą i wzrost gospodarczy, jednocześnie niekorzystny wpływ na środowisko na obszarach, na których znajdują się te granice, jest zdecydowanie mniejszy.

Nie wszystkie korzyści płynące z członkostwa w Unii Europejskiej są łatwo dostrzegalne lub natychmiastowe. UE często staje w obliczu różnych wyzwań, a znalezienie rozwiązań i mechanizmów, które pozwalają im sprostać, może wymagać czasu. Z tego powodu UE nieustannie stara się dostosowywać i ulepszać istniejące ramy instytucjonalne, prawne i polityczne. Warto także podkreślić, że poza byciem organizacją międzynarodową i unikalnym systemem zarządzania opartym na demokratycznych wartościach i zasadach, Unia jest projektem w toku. Jej sukces zależy nie tylko od wydajności i szybkości w dostosowywaniu się do nowych wyzwań, ale także od zaufania, jakim ją obdarzamy.

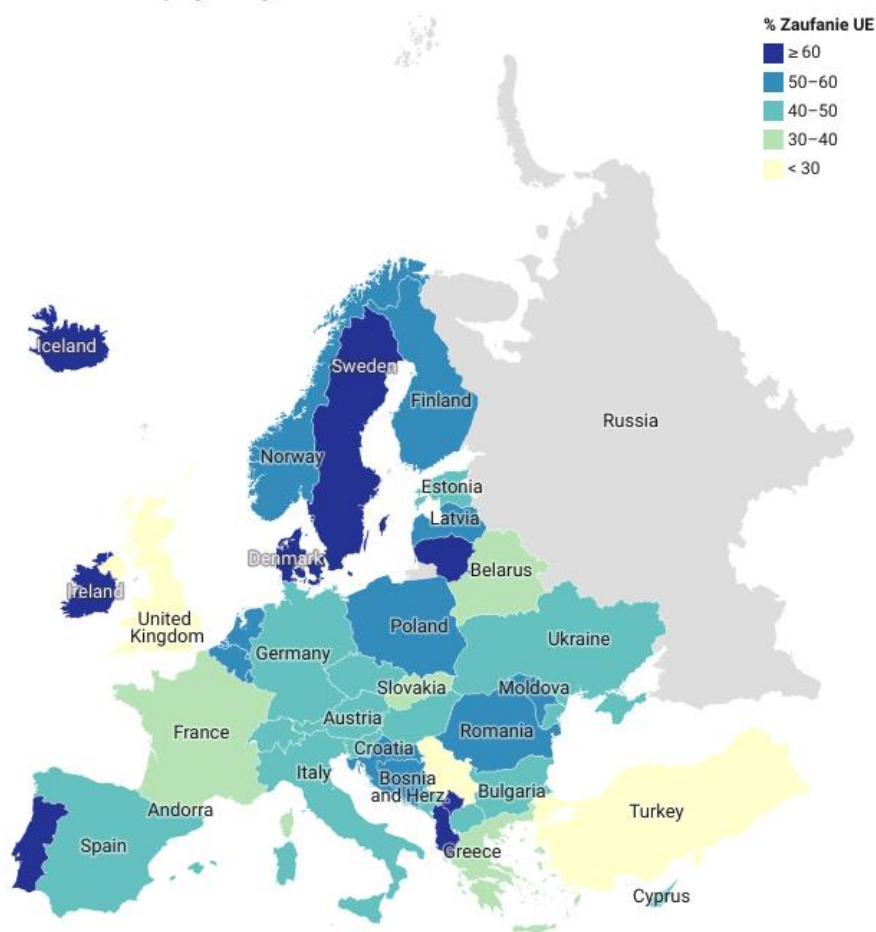
Na zaufanie to może wpływać wiele czynników, w tym takie, które nie są bezpośrednio związane z wynikami Unii Europejskiej. Na przykład sposób, w jaki UE i jej instytucje docierają do szerszej populacji, może znacząco wpływać na poziom i rzetelność wiedzy o UE i jej wynikach. Istnienie i powszechność dyskursów zniekształcających fakty lub wzmacniających potencjalnie uzasadnione obawy, ale w sposób, który wywołuje strach i nienawiść, wpływa na poziom zaufania, co z kolei może zmniejszyć siłę Unii i jej zdolność do skutecznej obrony swoich wartości i zasad. Co nie mniej ważne, zaufanie do Unii Europejskiej może odnosić się do wielu odmiennych aspektów ważnych dla różnych osób, w zależności na przykład od ich wieku czy statusu społecznego.

Polska jest członkiem Unii Europejskiej od 2004 roku. Jak pokazuje czerwona linia na powyższym wykresie, odsetek Polaków, którzy ufają UE, pozostaje raczej stabilny w przedziale 40%-60%, z niewielkimi wahaniami w poszczególnych okresach. Ogólnie rzecz biorąc, około połowa Polaków ma zaufanie do UE.

Porównania z innymi krajami wskazują zarówno na podobieństwa, jak i różnice. Ewolucja zaufania do UE w Polsce jest podobna do tej odnotowanej na Słowacji czy, do pewnego stopnia, we Włoszech. Szwecja jest nieco inna, wykazując wzrost zaufania do UE w całym okresie analizowanym na wykresie.

Dane z 2023 r. dotyczące zaufania do Unii Europejskiej pokazują, że Polska ma ponadprzeciętny poziom zaufania. Porównanie tej mapy z mapami wskazującymi zaufanie do instytucji krajowych wskazuje na szereg interesujących różnic.

Zaufanie do Unii Europejskiej, 2023

Source: TRUEDEM - Created with Datawrapper

Na przykład można zauważyć, że zaufanie do UE jest wyższe w krajach postkomunistycznych, takich jak Polska, Rumunia czy kraje bałtyckie. Jest ono również wyższe w krajach, które nie są jeszcze członkami UE, ale chciałyby do niej przystąpić, takich jak Albania, Mołdawia czy Ukraina. Do pewnego stopnia można to wytłumaczyć faktem, że kraje te mogą zyskać na członkostwie w UE. Jednocześnie niektórzy członkowie założyciele UE (Francja, Włochy, Niemcy) mają obecnie średni lub niski poziom zaufania do Unii Europejskiej. Otwartym pozostaje pytanie o to, jak wyjaśnić fakt, iż członkowie założyciele mają mniejsze zaufanie do organizacji, którą stworzyli, niż jej nowi członkowie?

B.6.1 Parlament Europejski

Parlament Europejski (PE) jest jedną z czterech głównych instytucji Unii Europejskiej, obok Komisji Europejskiej, Rady i Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Ma przede wszystkim **uprawnienia ustawodawcze, budżetowe i nadzorcze**. W szczególności, wraz z Radą, która reprezentuje interesy rządów państw członkowskich UE, PE przyjmuje prawodawstwo UE i głosuje nad rocznym budżetem Unii Europejskiej. Monitoruje również i nadzoruje pracę innych instytucji UE, w szczególności Komisji Europejskiej, która jest głównym organem wykonawczym Unii. Założony początkowo jako zgromadzenie parlamentarne Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS), Parlament Europejski otrzymał swoją nazwę, gdy stał się wspólnym organem parlamentarnym Wspólnoty Europejskiej, poprzednika projektu i organizacji, którą obecnie nazywamy Unią Europejską.

Do 1979 r. członkowie Parlamentu Europejskiego (MEP) byli wyznaczani przez partie parlamentarne każdego z państw członkowskich, tj. przez partie, które były reprezentowane w parlamencie krajowym. Podział miejsc przydzielonych każdemu krajowi odzwierciedla proporcjonalnie skład polityczny parlamentu krajowego.

Od 1979 r. ludność państw członkowskich może bezpośrednio wybierać posłów do PE w **powszechnych i wolnych wyborach**. Co pięć lat w każdym państwie członkowskim organizowane są wybory do Parlamentu Europejskiego. Miejsca przydzielone każdemu krajowi są rozdzielane proporcjonalnie między partie i kandydatów, którzy biorą udział w danej turze wyborów europejskich w tym kraju.

Niedawno pojawiły się dyskusje na temat możliwości stworzenia listy ponadnarodowej i podjęto kilka kroków prawnych w celu umożliwienia wprowadzenia tej opcji w życie. Oznaczałoby to, że oprócz miejsc przydzielonych dla każdego kraju, obywatele UE mogliby również głosować na listy ogólnounijnej, która obejmowałaby kandydatów z różnych krajów, ale na razie propozycja ta nie została jeszcze zrealizowana.

Każdy obywatel UE może kandydować i głosować w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Obywatele UE, którzy mieszkają w innym kraju UE, mogą tam głosować i kandydować w wyborach. Zasady te obowiązują we wszystkich państwach członkowskich UE. Każdy kraj może mieć również dodatkowe lub szczególne zasady dotyczące kwalifikowalności kandydatów, minimalnego wieku głosowania lub algorytmów wyborczych w celu obsadzenia miejsc przydzielonych danemu państwu członkowskiemu. Krajowe przepisy dotyczące wyborów europejskich nie powinny być jednak sprzeczne ze wspólnymi zasadami wyborczymi obowiązującymi w całej UE.

Całkowita liczba miejsc w Parlamencie Europejskim nie może być wyższa niż 751 i są one otwarte na wybory w tym samym czasie. W okresie 2019-2024 PE miał 705 miejsc. W kadencji 2024-2029 do wyboru jest 720 miejsc, z czego 53 przypadają Polsce. Liczba mandatów przyznawanych każdemu państwu członkowskiemu UE jest ustalana przed każdymi wyborami, proporcjonalnie do liczby ludności. Oznacza to, że państwa o większej liczbie ludności mają więcej mandatów, podczas gdy mniejsze kraje mają ich mniej. Na przykład w cyklu wyborczym 2024-2029 minimalna liczba posłów do PE przydzielonych danemu krajowi wynosi 6, a maksymalna 96.

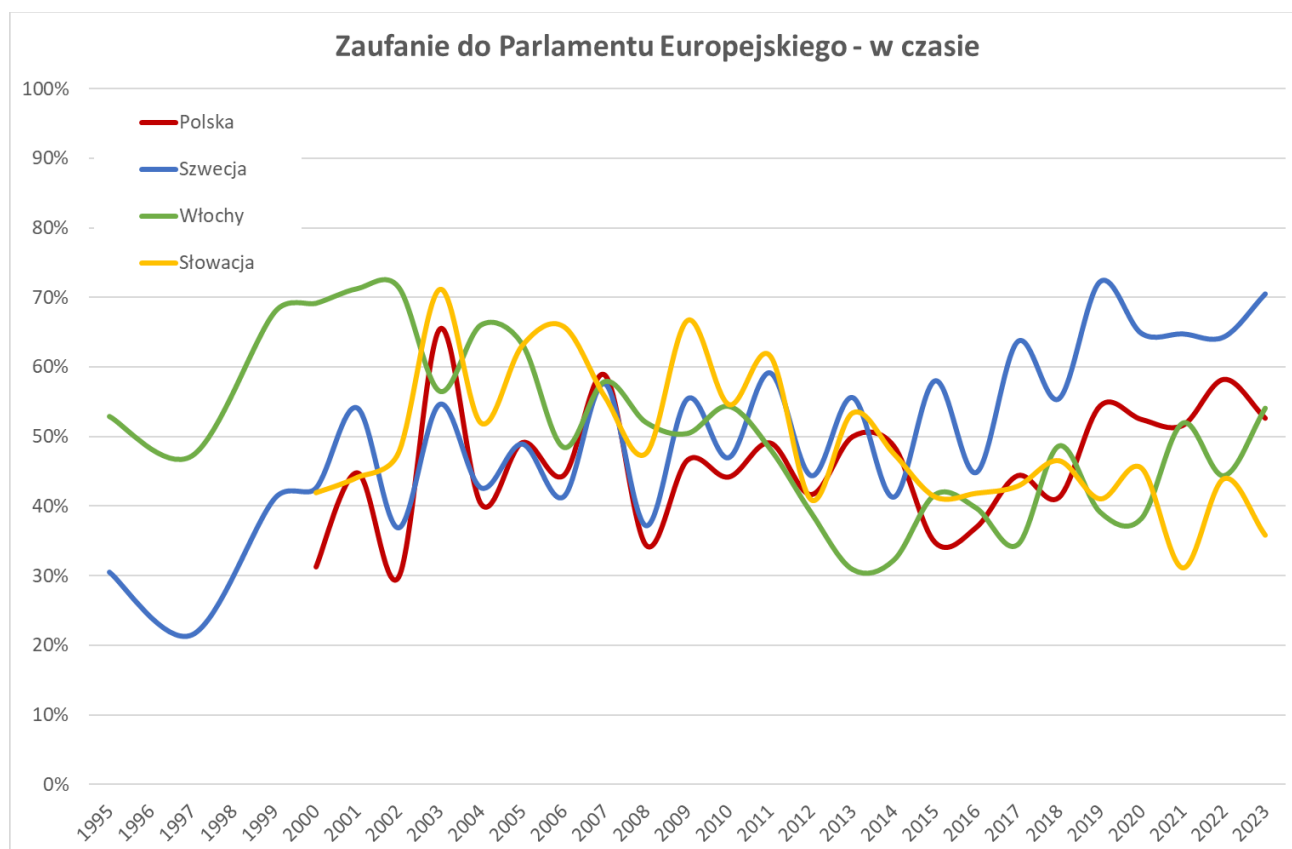
W przeciwieństwie do większości zgromadzeń parlamentarnych organizacji międzynarodowych, w Parlamencie Europejskim reprezentowane są nie rządy, ale obywatele państw członkowskich. W rzeczywistości od samego początku PE przypominał bardziej parlament narodowy niż zgromadzenie parlamentarne organizacji międzyrządowych i jest obecnie uważany za **jedynę na świecie bezpośrednio wybierane zgromadzenie ponadnarodowe**.

W praktyce oznacza to, że po wyborze posłowie do PE muszą reprezentować interesy wszystkich obywateli UE i całej UE, a nie tylko interesy swoich okręgów wyborczych. Jednocześnie, zamiast zasiadać w oparciu o przynależność narodową, posłowie do PE grupują się przede wszystkim w oparciu o **rodzinę partii politycznych**, tj. określoną ideologię polityczną. W Parlamencie Europejskim rodziny partii politycznych są uznawane poprzez ustanowienie oficjalnych **grup partii politycznych**, które wymagają co najmniej 23 posłów do PE z co najmniej jednej czwartej państw członkowskich. Obecnie istnieje siedem takich grup, z których trzy są reprezentowane nieprzerwanie od momentu utworzenia PE. W skład PE mogą również wchodzić posłowie, którzy nie są powiązani z żadną grupą.

Oprócz grup partii politycznych Parlament Europejski składa się z komisji i delegacji. Praca w **komisjach jest podstawą** działalności parlamentarnej, ponieważ to tutaj posłowie mogą **proponować, zmieniać i przyjmować wnioski legislacyjne lub sprawozdania**. Komisje poświęcone są przede wszystkim konkretnym obszarom polityki, które są stosunkowo niezmiennie w różnych kadencjach parlamentarnych, ale mogą być również tworzone tymczasowe lub nowe komisje. Każda komisja spotyka się dwa razy w miesiącu, a jej prace są jawne. Jako część **delegacji** Parlamentu Europejskiego, posłowie do PE są odpowiedzialni za utrzymywanie **stosunków między PE a krajami spoza UE lub z organizacjami międzynarodowymi**. We wszystkich tych działaniach MEP muszą przestrzegać wartości i zasad UE.

Koordinację polityczną i reprezentację publiczną całej instytucji zapewnia **przewodniczący**, wybierany na odnawialną kadencję trwającą dwa i pół roku. Przewodniczący i liderzy grup partii politycznych tworzą **Konferencję Przewodniczących**, która jest strukturą polityczną organizującą główne prace PE, a także polityczny podział komisji i delegacji.

Działalność Parlamentu Europejskiego, a także każdego europosła, w tym wszystkich polskich europosłów, powinna być przejrzysta. Wszyscy obywatele UE mają prawo dostępu do dokumentów PE, a najważniejsze dokumenty są dostępne we wszystkich językach UE, w tym w języku polskim. Dane kontaktowe wszystkich europosłów i ich pracowników są publiczne, a obywatele UE mogą kierować pytania do każdego z nich. UE posiada również publiczny rejestr przejrzystości działań lobbingowych, z którego korzysta Parlament Europejski, a także Komisja Europejska i Rada. Żadna organizacja nie może angażować się w działania lobbingowe z postami do PE bez uprzedniej rejestracji na tej platformie, a podstawowe szczegóły spotkań między postami do PE a takimi organizacjami są publicznie dostępne za pośrednictwem tego rejestru.

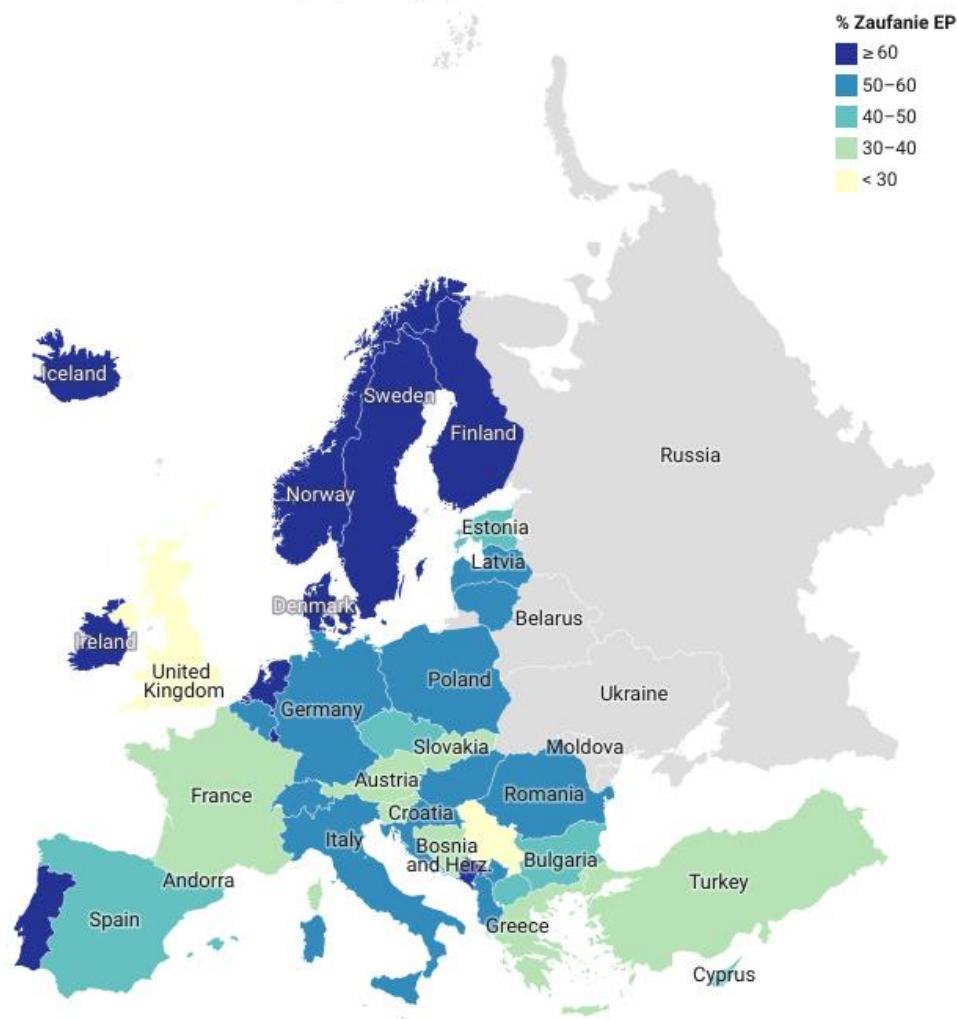

Ponieważ ludzie mają różne sympatie polityczne, a także różne doświadczenia i oczekiwania dotyczące roli postów do PE, zaufanie do Parlamentu Europejskiego może odnosić się do różnych aspektów. Wyniki partii politycznych w parlamentach krajowych lub widoczność przewodniczącego PE mogą również wpływać na postrzeganie Parlamentu Europejskiego. Ponadto nie wszystkie osoby, które wyrażają opinię na temat Parlamentu Europejskiego, mają rzetelną wiedzę na temat jego działalności.

Polska zorganizowała pierwsze wybory do Parlamentu Europejskiego w 2004 roku. Zaufanie do Parlamentu Europejskiego zmienia się z roku na rok, ale przez większość czasu odsetek Polaków, którzy ufają PE, utrzymuje się w granicach 40%-50%, podobnie jak poziom zaufania do Unii Europejskiej. Z perspektywy porównawczej nie wydaje się, aby istniało wiele różnic między czterema krajami uwzględnionymi na wykresie.

Mapa z 2023 r. pokazuje obraz podobny do tego wskazującego na zaufanie do UE. Zaufanie do Parlamentu Europejskiego jest nieco wyższe w krajach, które przystąpiły do UE później. Jednocześnie Niemcy i Włochy mają bardziej pozytywne nastawienie do Parlamentu Europejskiego niż do całej Unii Europejskiej.

Zaufanie do Parlamentu Europejskiego, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.6.2. Komisja Europejska

Komisja Europejska (KE) jest jedną z czterech głównych instytucji Unii Europejskiej, obok Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Ma przede wszystkim **uprawnienia wykonawcze**. Oznacza to, że nadzoruje stosowanie prawa UE i w oparciu o ogólne wytyczne określone przez Radę, kształtuje strategię UE oraz proponuje nowe prawodawstwo i polityki UE. Wraz z państwami członkowskimi wykonuje również budżet UE. Jednocześnie odgrywa znaczącą rolę w zarządzaniu **stosunkami międzynarodowymi Unii**

Europejskiej, w szczególności w opracowywaniu polityki współpracy międzynarodowej, dostarczaniu pomocy humanitarnej i rozwojowej innym krajom, koordynowaniu pracy

delegatur UE na świecie i służeniu jako główny punkt kontaktowy dla misji dyplomatycznych innych krajów lub organizacji międzynarodowych w UE.

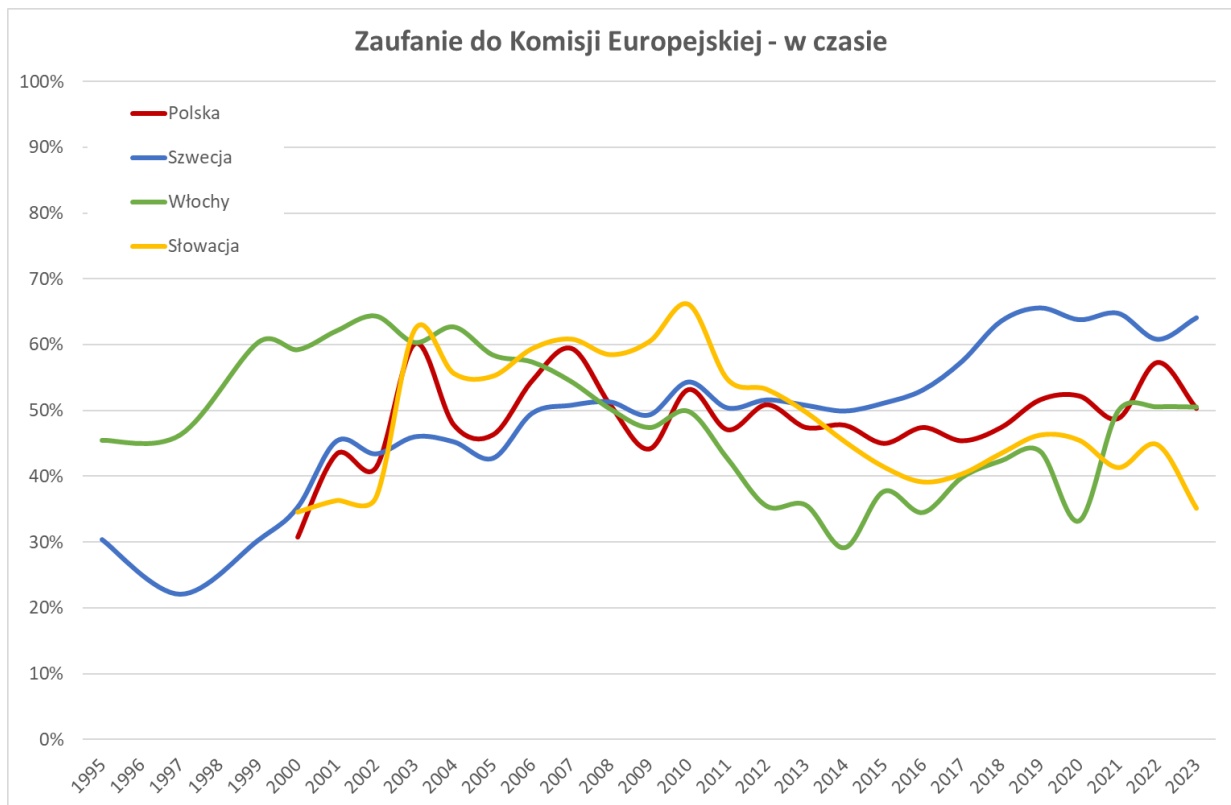
Komisja Europejska składa się głównie z **urzędników państwowych ze wszystkich państw członkowskich UE**. Obecnie zatrudnia około 32 000 stałych i tymczasowych pracowników. Obejmuje to znaczną liczbę tłumaczy - Unia Europejska ma 24 języki urzędowe, a większość dokumentów musi być dostępna we wszystkich z nich. Ze względów wydajnościowych Unia ma również trzy języki robocze - angielski, francuski i niemiecki, przy czym dwa pierwsze są najczęściej używane w codziennych pracach Komisji.

Większość prac w ramach KE jest zorganizowana wokół obszarów polityki, które są koordynowane przez departamenty zwane **Dyrekcjami Generalnymi (DG)**. Są one częściowo podobne do ministerstw w strukturach krajowych. Pod względem administracyjnym Komisja jest koordynowana przez **Sekretariat Generalny**, który jest odpowiedzialny za ogólną spójność działań instytucji, w porozumieniu z politycznie wyznaczonym kierownictwem KE. Z politycznego punktu widzenia Komisja jest kierowana przez **kolegium komisarzy**, na którego czele stoi **przewodniczący**. Przewodniczący jest wybierany przez Parlament Europejski w drodze negocjacji politycznych, podobnie jak premierzy wybierani są w wielu parlamentach krajowych w Europie i na świecie. Komisarze są wybierani przez przewodniczącego na podstawie nominacji otrzymanych od każdego państwa członkowskiego UE i z uwzględnieniem głównych zasad różnorodności i integracji, w tym równowagi płci. Każdy z **27 komisarzy** należy obecnie do innego państwa członkowskiego UE, ale powinni oni reprezentować ogólne interesy Unii Europejskiej i wszystkich jej obywateli, generalne i w szczegółowych obszarach, za które są odpowiedzialni.

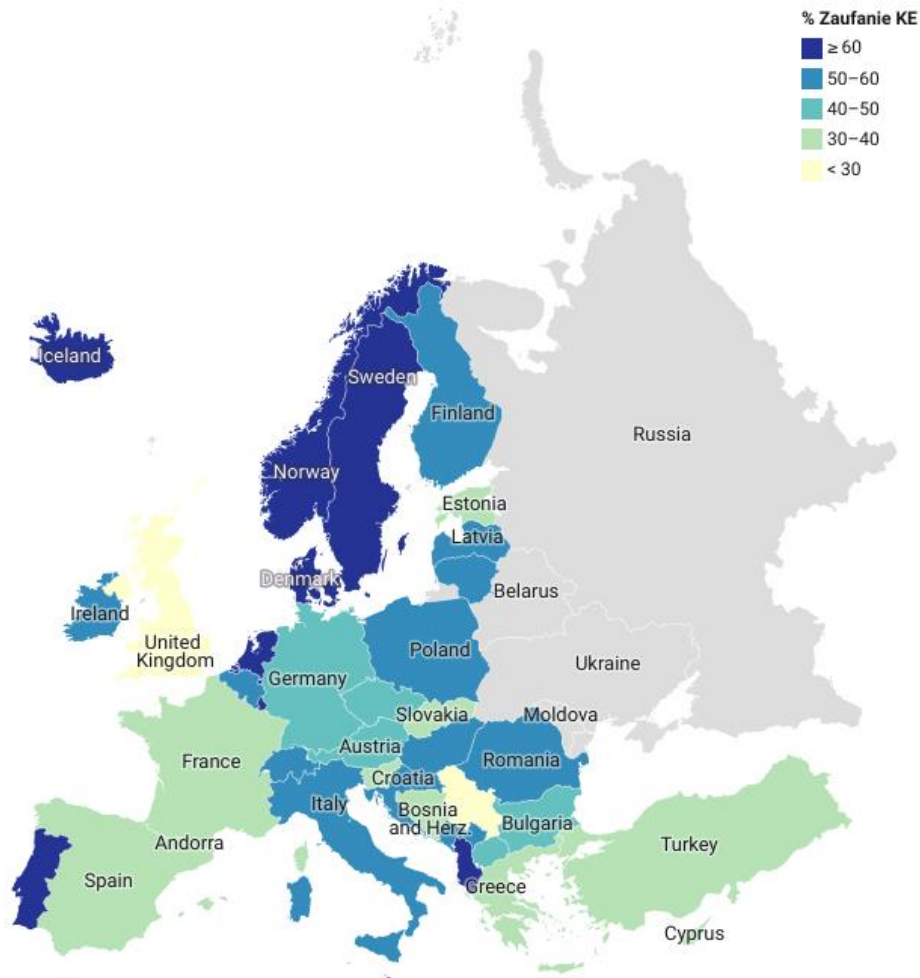
Odnosząc się do Komisji Europejskiej, niektórzy mogą mieć na uwadze publiczne wystąpienia przewodniczącego lub komisarzy, podczas gdy inni mogą myśleć o inicjatywach pochodzących z KE. Ponieważ KE reprezentuje ogólne interesy Unii Europejskiej, wiele osób może utożsamiać działalność Komisji z działalnością UE, nawet jeśli Komisja ma głównie uprawnienia wykonawcze, a mechanizmy decyzyjne Unii obejmują kilka instytucji i złożone mechanizmy konsultacji w całej UE i z dużą liczbą zainteresowanych stron. W tym kontekście zaufanie do Komisji Europejskiej może odnosić się do różnych aspektów ważnych dla różnych osób. Dlatego też, próbując poznać opinię publiczną na temat tej instytucji, ważne jest, aby formułować pytania w sposób, który jest tak jasny, jak to możliwe, aby wyraźnie przedstawić, co jest przedmiotem oceny (np. działalność konkretnego przewodniczącego, kolegium komisarzy lub Komisji Europejskiej w ogóle) i nie powoduje dodatkowego zamieszania.

Biorąc pod uwagę opisane powyżej postrzeganie Komisji Europejskiej przez społeczeństwo, prawdopodobnie nie będzie zaskoczeniem, że dane wskazujące na zaufanie do Komisji Europejskiej są bardziej zbliżone do zaufania do Unii Europejskiej, niż do zaufania do Parlamentu Europejskiego. Około połowa Polaków deklaruje, że ufa Komisji Europejskiej, a odsetek ten nie zmienił się istotnie od czasu, gdy Polska stała się członkiem Unii Europejskiej.

Ogólnie rzecz biorąc, patrząc na zaprezentowane dane, można stwierdzić, że Polska jest krajem, który wykazuje zdrowy poziom zaufania do Unii Europejskiej i niektórych jej najważniejszych elementów (Parlamentu i Komisji): nie tak wysoki, by inni podejrzewali Polaków o ślepe zaufanie do UE, a jednocześnie nie tak niski, by można mówić o eurosceptycyzmie Polaków. Z tej perspektywy Polska jest prawdopodobnie bardzo dobrym przykładem kraju, który uniknął pułapek zarówno cynicznej nieufności (nie ufając instytucji, która działa dobrze), jak i łatwowiernego zaufania (ufając instytucji, gdy nie działa dobrze), kraju, który przyjął sceptyczną perspektywę zaufania, która wymaga, aby zaufanie było zdobywane, a nie dawane.

Zaufanie do Komisji Europejskiej, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.7 Organizacja Narodów Zjednoczonych

Organizacja Narodów Zjednoczonych jest międzynarodową organizacją rządową stworzoną w 1945 r. jako rdzeń międzynarodowej interakcji mającej na celu zapewnienie większego bezpieczeństwa i lepszej jakości życia ludności świata, bez dyskryminacji. W tym celu ONZ opracowała międzynarodowy system oparty na zasadach, który ma na celu ułatwienie utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, jednocześnie zachęcając państwa do podejmowania - poprzez współpracę międzynarodową, dobre stosunki sąsiedzkie oraz poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności - wyzwań gospodarczych, społecznych, kulturowych i humanitarnych, przed którymi stoją ludzie na całym świecie.

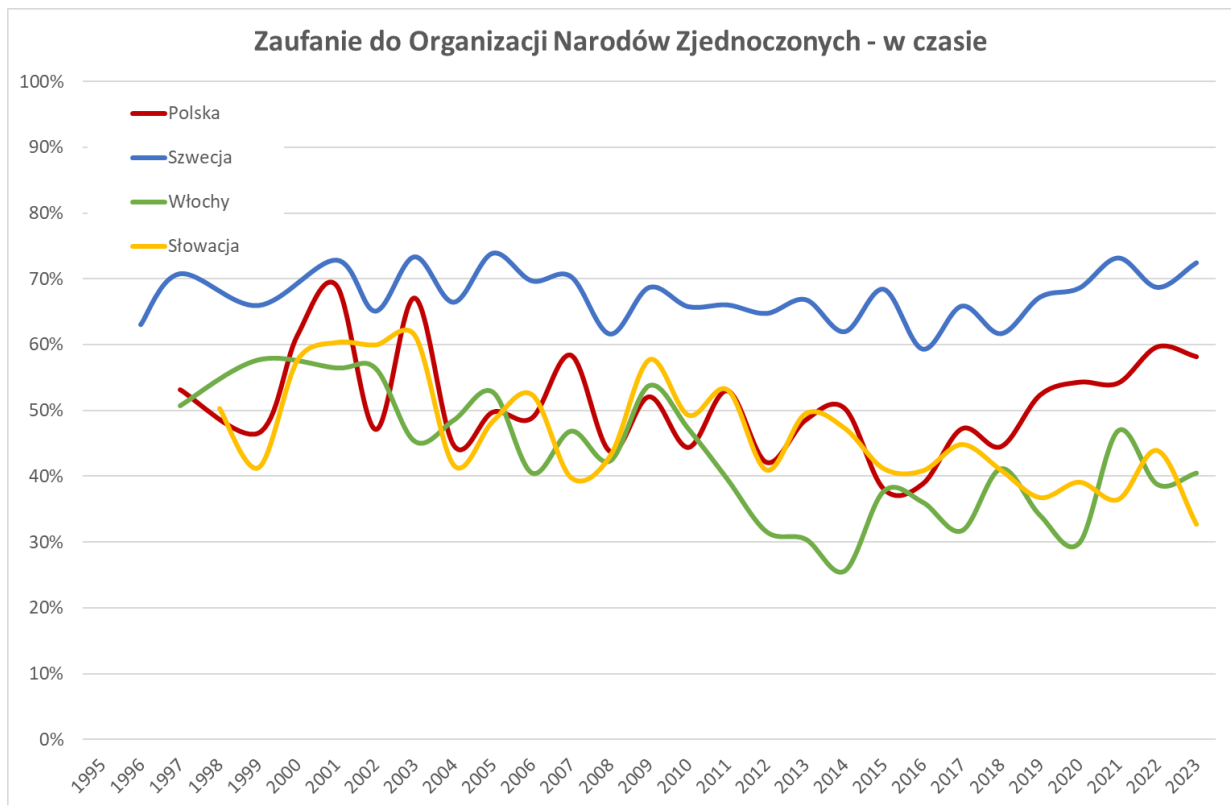

ONZ jest częścią złożonego systemu powiązanych organizacji i struktur instytucjonalnych. W ramach samej ONZ istnieje sześć głównych organów - Zgromadzenie Ogólne, Sekretariat, Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, Rada Bezpieczeństwa, Rada Gospodarcza i Społeczna, Rada Powiernicza. Wiele osób słyszało głównie o Radzie Bezpieczeństwa, ponieważ wiadomości o ONZ są często związane z tym, jak organizacja radzi sobie z konfliktami międzynarodowymi, zwłaszcza tymi, które mogą potencjalnie przerodzić się w powszechną przemoc. Jednak konflikty międzynarodowe są na ogół rzadkie, a większość działań ONZ jest w rzeczywistości związana ze współpracą w obszarach społecznych, gospodarczych i kulturalnych, a także z rozwojem międzynarodowych norm i instytucji, które mogłyby pokojowo rozwiązywać bieżące wyzwania, przed którymi codziennie staje ludność świata. Od zapobiegania klęskom głodu i radzenia sobie z nimi po budowanie mechanizmów zapewniających sprawiedliwszy i szerszy dostęp do technologii cyfrowych

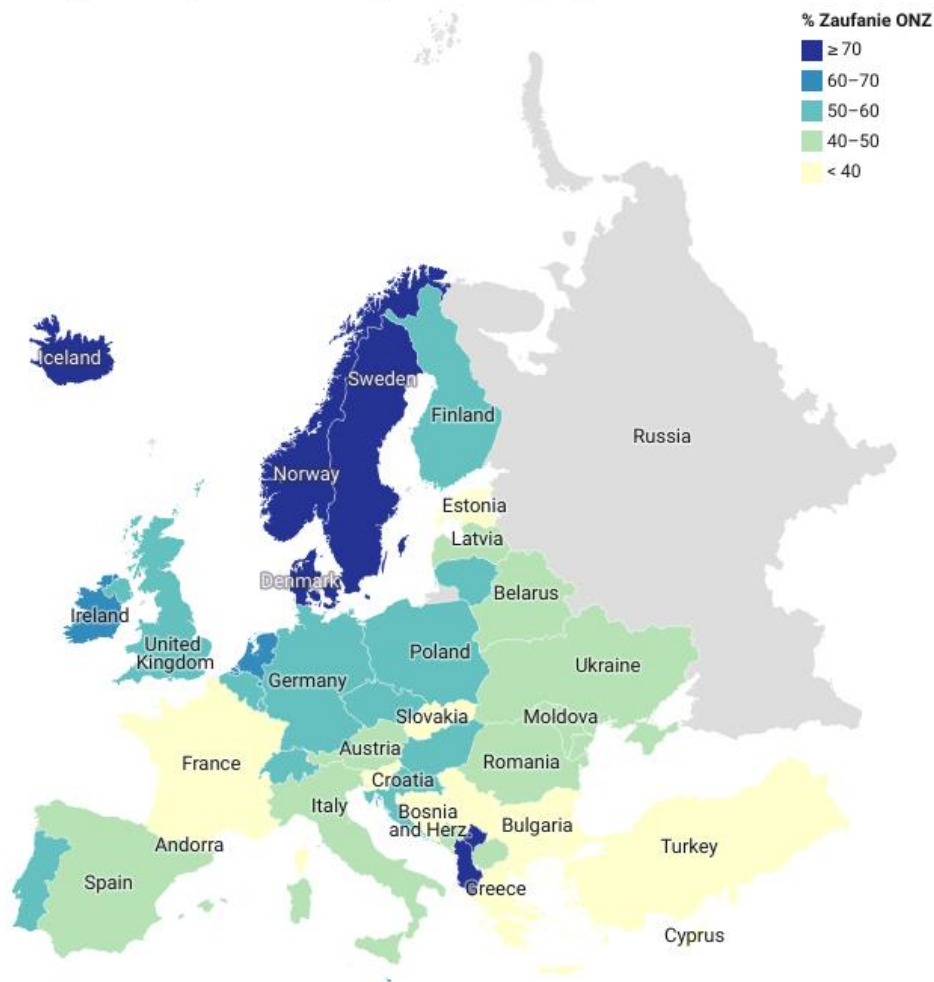
i innowacji (ten rodzaj współpracy jest mniej widoczny dla opinii publicznej, ale ma zasadnicze znaczenie dla większości ludzi na świecie). Działania w ramach ONZ są często realizowane za pośrednictwem lub przy wsparciu wyspecjalizowanych agencji ONZ, programów, funduszy lub powiązanych organizacji, takich jak Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF), Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) lub Bank Światowy.

Dane dotyczące zaufania do ONZ zebrane w różnych krajach często pokazują, że w obszarach, w których ONZ jest obecna poprzez różne inicjatywy, zwłaszcza te, które mają na celu rozwój społeczny i gospodarczy, poziom zaufania do tej organizacji jest wyższy. Jednocześnie, gdy pojawiają się gwałtowne konflikty międzynarodowe, poziom zaufania do ONZ może łatwo ulegać wahaniom, zwłaszcza w krajach, w których działalność ONZ jest mniej znana. Co nie mniej ważne, oceniając swoje zaufanie do ONZ, różne osoby mogą odnosić się do konkretnych, określonych, znanych im działań i instytucji.

Polska jest członkiem-założycielem ONZ. Chociaż istnieją pewne różnice w poziomie zaufania do Organizacji Narodów Zjednoczonych, to jednak około połowa Polaków ufa ONZ.

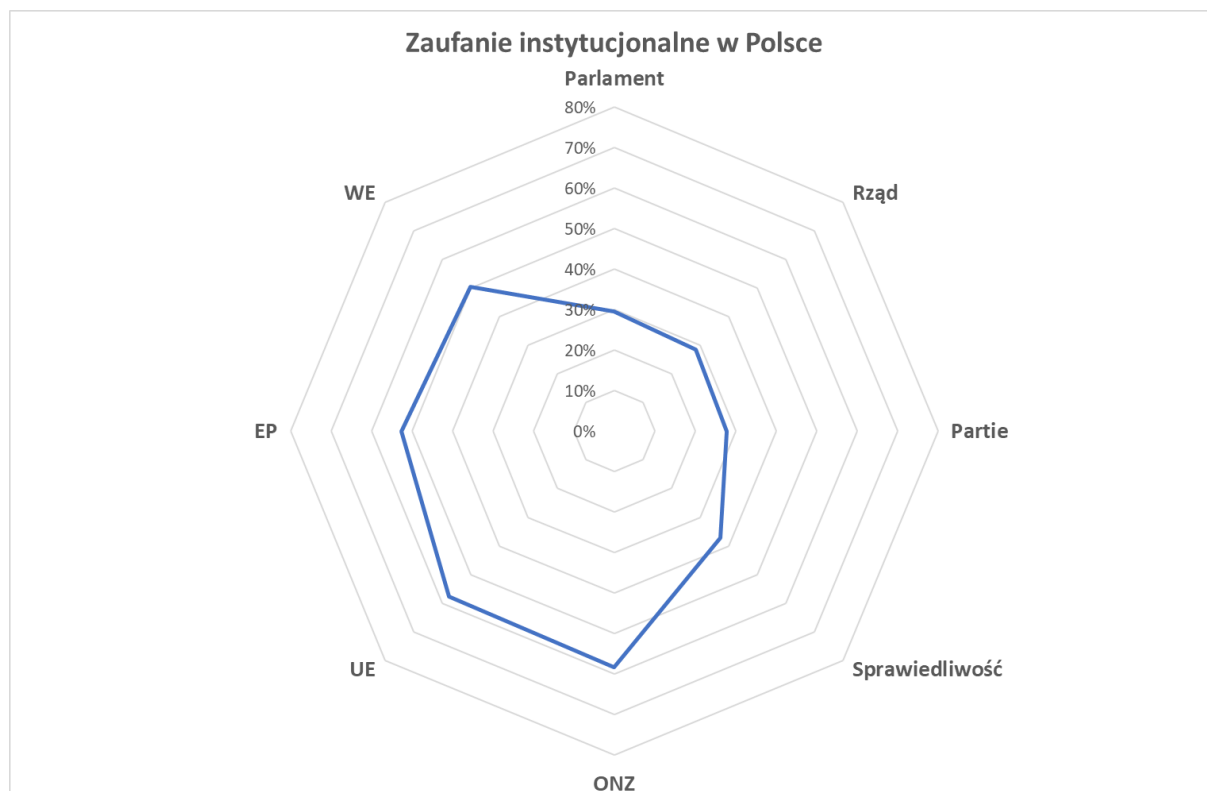
Zaufanie do Organizacji Narodów Zjednoczonych, 2023

Source: TRUEDEM • Created with Datawrapper

B.8 Zaufanie instytucjonalne w Polsce

Kończymy dyskusję na temat zaufania w Polsce, łącząc zaufanie do czterech instytucji krajowych (rządu, parlamentu, partii politycznych i systemu sądownictwa) oraz zaufanie do czterech organizacji międzynarodowych (Unii Europejskiej, Parlamentu Europejskiego, Komisji Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych) na jednym wykresie podsumowującym poziom zaufania instytucjonalnego w Polsce w 2023 roku. Jest to tzw. wykres radarowy lub pająkowy, który pozwala na porównanie poziomu zaufania do wielu instytucji jednocześnie. Im wyższy poziom zaufania, tym bliżej zewnętrznej krawędzi wykresu znajduje się linia. Im niższy poziom zaufania - tym jest ona usytuowana bliżej środka wykresu.

Na podstawie przedstawionych danych możemy sformułować szereg wniosków w odniesieniu do zaufania instytucjonalnego w Polsce. Po pierwsze, możemy mówić o zróżnicowanym zaufaniu w polskim społeczeństwie: dla czterech z ośmiu instytucji poziom zaufania waha się między 50% a 60%, podczas gdy dla pozostałych czterech zaufanie mieści się w przedziale 30%-40%. Po drugie, organizacje międzynarodowe są faworyzowane w stosunku do instytucji krajowych, co nie jest często spotykaną cechą. Po trzecie, zaufanie polityczne przejawia się tak, jak w wielu innych krajach, partie polityczne odnotowują najniższy poziom zaufania. Wreszcie, w przeciwieństwie do większości krajów, zaufanie do systemu sądowniczego jest niskie. Jak omówiono w sekcji poświęconej systemowi sądownictwa, jest to wskaźnik jakości demokracji w danym kraju, a Polska ma dość niski wynik w tym zakresie.

C. Zajęcia w klasie

Ten zestaw ćwiczeń może być wykorzystany w klasie w celu zapoznania uczniów z koncepcją zaufania politycznego.

C.1 Jak budować zaufanie? (20 minut)

Klasa zostaje podzielona na grupy składające się z 4-5 uczniów. Zaleca się tworzenie grup w taki sposób, aby w każdej z nich znajdowali się uczniowie, którzy niekoniecznie są bliskimi przyjaciółmi, ale raczej kolegami. Alternatywnie, grupy mogą być tworzone losowo. W każdej grupie uczniowie są proszeni o rozmowę na temat pojęcia zaufania, tak jak je postrzegają. Pytania, które mogą ukierunkować dyskusję, mogą być następujące:

- Czy ufasz ludziom w swojej grupie? Jeśli tak, to dlaczego? Co sprawia, że im ufasz/nie ufasz?
- Czy pamiętasz, jak rozpoczął się ten proces? Jak zacząłeś budować zaufanie do swoich kolegów/koleżanek?
- Czy ufasz swoim nauczycielom?
- Czy ogólnie ufasz swojej szkole (jako instytucji)?
- Komu/czemu ufasz w życiu codziennym? Dlaczego?

Głównym celem tego ćwiczenia jest stworzenie przez każdą grupę istoty i specyfiki rozwoju "zaufania". Każda grupa przedstawia na koniec ćwiczenia, w jaki sposób ich zdaniem zdobywa się zaufanie i jak ważna jest wzajemność, przewidywalność, oczekiwania i wspólne wartości. Osoba prowadząca (instruktor, nauczyciel) jest odpowiedzialny za podsumowanie.

C.2 Jak budować zaufanie (30 minut)

Klasa zostaje podzielona na dwie grupy, które będą pracowały nad podobnymi scenariuszami. Każda grupa zostanie poinformowana, że reprezentuje partię polityczną, która została właśnie utworzona, a co za tym idzie, nie korzysta jeszcze z zaufania ludzi. Opierając się na scenariuszu każdej partii, grupa będzie musiała przemyśleć różne strategie, które mogłyby zwiększyć zaufanie ludzi, prowadząc do głosowania na daną partię. Instruktor może stworzyć programy nowych partii politycznych (jeśli preferowane są mniejsze grupy, instruktor może stworzyć więcej programów partii). Przydatne jest, aby nowe partie były różne pod względem ideologii / docelowych odbiorców (tj. jedna partia tradycjonalistyczna / konserwatywna i jedna partia postępową). Zadanie każdej grupy polega na opracowaniu strategii tworzenia/zwiększania zaufania wśród potencjalnych wyborców w oparciu o następujące pytania:

- Kim są potencjalni sympatycy danej partii? Jak można zbudować ich zaufanie?
- Kim są osoby, które prawdopodobnie nie zagłosowałyby na tę partię? Jak można ich przyciągnąć?
- Jak można współpracować z wolontariuszami partyjnymi, aby rozpowszechnić program danej partii wśród szerszej populacji?

- Jakie proponowane środki/wartości programu partii można wykorzystać do budowania zaufania ludzi?

Każda grupa prezentuje opracowane w trakcie ćwiczenia strategie. Rolą instruktora jest pomóc uczniom zrozumieć, jak ważne jest zaufanie, jak można je kultywować, jak niedotrzymane obietnice wyborcze mogą zaszkodzić zaufaniu itp.

C.3 Jak budować zaufanie (30 minut)

Trzech uczniów w klasie otrzymuje zadanie bycia kandydatami politycznymi w debacie wyborczej (wybranymi losowo lub poprzez umożliwienie uczniom zgłoszenia się do tego zadania). Każdy z nich może wybrać jednego doradcę. Dwuosobowe zespoły (kandydat + doradca) mają 15 minut na przygotowanie przemówienia, w którym kandydat ma przekonać klasę, że byłby idealnym przywódcą klasy. Po przemówieniu prowadzący prosi publiczność o wyrażenie swojej opinii i umotywowanie jej. Nacisk zostanie położony na to, w jaki sposób można komunikować wiarygodność i jak ważne jest, aby kandydat polityczny korzystał z zaufania ludzi.

C.4 Związek między demokracją a zaufaniem (30 minut)

Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z wykresami przedstawiającymi zmiany zaufania do instytucji w ich kraju w porównaniu z innymi krajami (zawartymi w materiałach dydaktycznych). Prowadzący upewnia się, że uczniowie rozumieją i prawidłowo interpretują dane. Następnie klasa zostaje podzielona na kilka grup (każda grupa dla jednego kraju), a uczniowie są proszeni o zbadanie ewolucji systemu demokratycznego w poszczególnych krajach. Grupy powinny zwrócić uwagę na demokratyczną transformację danego kraju i skorelować ją z tendencjami w zakresie wartości zaufania politycznego.

C.5 Zaufanie do organizacji międzynarodowych? (30 minut)

Klasa jest podzielona na dwie grupy. Pierwsza grupa skupia się na UE, a druga na ONZ. W każdej grupie uczniowie zapoznają się z funkcjonowaniem i działalnością każdej z organizacji. Instruktor powinien wyjaśnić, że obie organizacje różnią się zarówno pod względem zasięgu geograficznego i historii, jak i stopnia integracji krajów. Każda grupa omawia różne sposoby podejmowania decyzji w każdej z organizacji. Instruktor może wskazać odpowiednie linki do stron internetowych, na których dostępne są te informacje. Następnie, w ramach każdej grupy, uczniowie będą debatować, czy poszczególne procesy decyzyjne wydają się sprawiedliwe i czy sprawiają, że ufają danej instytucji. Na koniec obie grupy wymieniają się poglądami.

C.6 Zaufanie dzięki mediom społecznościowym (20 minut)

Uczniowie są proszeni o skorzystanie z mediów społecznościowych w celu znalezienia oficjalnych stron krajowych instytucji politycznych w swoich krajach. Po zapoznaniu się z nimi, instruktor rozpoczyna dyskusję, która koncentruje się na tym, jaki rodzaj informacji uczniowie uzyskują z tych wpisów, w porównaniu z mediami społecznościowymi, które zwykle czytają. Następnie uczniowie wspólnie opracowują posty w mediach społecznościowych dla jednej lub dwóch instytucji politycznych na szczeblu krajowym, które mają na celu budowanie zaufania wśród ludności. Wpisy te mogą zostać opublikowane online, jeśli uczniowie sobie tego życzą, lub po prostu wykonane jako ćwiczenie.

Przygotowane przez:

- Luciana Alexandra Ghica, Uniwersytet w Bukareszcie
- Bogdan Radu, Uniwersytet Babeş-Bolyai, Kluż Napoka
- Claudiu Tufiş, Uniwersytet w Bukareszcie

Bibliografia:

- Easton, D. (1975). A Re-Assessment of the Concept of Political Support. *British Journal of Political Science*, 5(4), 435-457. <http://www.jstor.org/stable/193437>.
- Tufiş, C., Ghica, L., Radu, B. (2023). Long-Term Trends of Political Trust Dynamics (1980-2023): Dataset and Codebook. *Working paper no. 1.3*. TRUEDEM: Trust in European Democracies Project.
- Zmerli, S. (2014). Political Trust. In: Michalos, A.C. (eds) *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2202.
- Zmerli, S., & Newton, K. (2008). Social Trust and Attitudes toward Democracy. *The Public Opinion Quarterly*, 72(4), 706-724. <http://www.jstor.org/stable/25167660>.

W dokumentacji tego materiału wykorzystano następujące oficjalne źródła:

- krajowa konstytucja i ustawodawstwo konstytucyjne;
- krajowe prawo wyborcze;
- podsumowania ustawodawstwa wyborczego, danych wyborczych i funkcji głównych instytucji państwowych z oficjalnych stron internetowych rządu, krajowych ministerstw i agencji, krajowych organów wyborczych, sądów krajowych, Rady Europy, Unii Międzyparlamentarnej, Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE/ODIHR), Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej (EU FRA) oraz Międzynarodowego Instytutu Demokracji i Pomocy Wyborczej (International IDEA);
- podsumowania danych dotyczących rozwoju instytucjonalnego Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych z ich oficjalnych stron internetowych;
- oficjalne angielskie wersje traktatów międzynarodowych związanych z rozwojem Unii Europejskiej i Organizacji Narodów Zjednoczonych, w tym traktatów akcesyjnych, dostępne na stronach internetowych UE i ONZ.

Wszystkie dane wykorzystane na wykresach i mapach zawartych w niniejszym materiale pochodzą ze zbioru danych Long-Term Trends of Political Trust Dynamics (1980-2023), dostępnego pod adresem <https://www.truedem.eu/resources-and-deliverables/online-data-analysis/political-trust-database>.

Prawa autorskie do zdjęć:

Rysunek 1: Zdjęcie autorstwa Sakuto, CC BY-NC 2.0, <https://www.flickr.com/photos/sakuto/35580747530>

Rysunek 2: Zdjęcie autorstwa [Ryoji Iwata](#) na [Unsplash](#)

Rysunek 3: Zdjęcie Adrian Grycuk, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=81026778>

Rysunek 4: Zdjęcie autorstwa Adriana Grycuka, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=57914330>

Rysunek 5: Zdjęcie autorstwa Kancelarii Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=33431931>

Rysunek 6: Zdjęcie autorstwa Jurij, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1427225>

Rysunek 7: Zdjęcie [Alexey Larionov](#) na [Unsplash](#)

Rysunek 8: Zdjęcie [Frederica Köberla](#) na [Unsplash](#)

Rysunek 9: Zdjęcie autorstwa [Guillaume Périgois](#) na [Unsplash](#)

Rysunek 10: Zdjęcie autorstwa [Gabriel Tovar](#) na [Unsplash](#)

Web: www.truedem.eu
Email: office@truedem.eu
Twitter: @TRUEDEM_EU
Facebook: @TRUEDEMEU